

CONSORTIUM EUROFORUM

SOCIETATEA CIVILĂ – PENTRU O MOLDOVĂ EUROPEANĂ!

RAPORT INDEPENDENT AL CELOR 19 REPREZENTANȚI AI SOCIETĂȚII CIVILE DIN REPUBLICA MOLDOVA

**În contextul Raportului Comisiei Europene și a
noului Acord dintre Moldova și Uniunea Europeană**

Raportul a fost elaborat și semnat de către:

Vlad Lupan (Expert independent), Igor Munteanu (IDIS-Viitorul), Viorel Chivriga (IDIS-Viitorul), Viorel Furdui (IDIS-Viitorul), Vitalie Nagacevschi (Juriștii pentru Drepturile Omului), Vlad Gribincea (Juriștii pentru Drepturile Omului), Dumitru Drumea (Expert), Eugen Revenco (APE), Victor Chirilă (APE), Valeriu Prohnițchi (Expert-Grup), Alexandru Oprunenco (Expert-Grup), Vasile Spinei (Acces-Info), Igor Boțan (ADEPT), Arcadie Barbăroșie (IPP), Oazu Nantoi (IPP), Nadin Gogu (CIJ), Petru Macovei (API), Serghei Neicovcen (CONTACT), Victor Munteanu (Fundația Soros-Moldova)

EUROFORUM-ul este un cerc neformal de discuții și dezbateri pe tematica europeană, care are drept scop informarea cetățenilor vizavi de evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Prezentul raport a apărut la inițiativa și cu suportul financiar al Programului Inițiative Europene al Fundației Soros Moldova.

Chișinău, 28 Noiembrie 2008

1. INTRODUCERE LA RAPORTULUI INDEPENDENT

Planul de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova (mai departe – Planul de acțiuni) din cadrul Politicii Europene de Vecinătate a fost semnat la 22 februarie 2005 pentru un termen de trei ani, perioadă care ulterior a fost extinsă. Acest plan a reprezentat o foaie de parcurs, prin care au fost marcate acțiunile necesare pentru procesul de dezvoltare democratică și viitorul european al Republicii Moldova, cu un set de acțiuni, care încă urmează a fi implementate pe deplin. Documentul în cauză, astfel, a permis o evaluare atât a unor progrese, cât și a restanțelor care au fost înregistrate în perioada implementării acestuia.

În consecință, Planul de acțiuni a fost prelungit, iar UE a adoptat în luna mai 2008 decizia să înceapă așa-numitul „proces de reflecție” prin care să examineze posibilitatea lansării unor negocieri pentru elaborarea unui nou acord dintre Bruxelles și Chișinău, prin care Republica Moldova să-și continue calea europeană și implementarea prevederilor restante, precum și politicile adiționale necesare în procesul integrării europene și democratizării țării. Drept urmare a evoluțiilor din Georgia, ascultând mesajele societății civile și ale autorităților Republicii Moldova, în luna octombrie, Consiliul European a adoptat decizia de a recomanda acordarea mandatului Comisiei Europene privind negocierea unui astfel de Acord cu Republica Moldova.¹

Structura documentului actual va reflecta în primul rând domeniile menționate în cadrul Raportului Comisiei Europene. Acest raport are drept scop să reflecte obiectiv acele progrese care au fost înregistrate pe parcursul ultimilor doi ani, cum sunt intensificarea dialogului politic dintre UE și Republica Moldova, acordarea unui set extins de preferințe comerciale autonome și menținerea unei creșteri economice, cât și domeniile în care este nevoie de o continuă implementare a reformelor asumate în cadrul Planului de acțiuni, cum ar fi cele menționate în raportul Comisiei din 3 aprilie 2008 și anume reforma justiției, lupta împotriva corupției, libertatea mas-mediei și îmbunătățirea climatului investițional și al mediului de afaceri.

Amintim că pentru a deveni membru al UE, Republica Moldova urmează să se ralieze Criteriilor de la Copenhaga, ceea ce va elimina și problemele din cele cinci domenii menționate mai sus:

- Criteriul politic: stabilitatea instituțiilor care garantează democrația, statul de drept, drepturile omului, respectul și protecția minorităților;
- Criteriul economic: existența unei economii de piață funcționale și capabile să facă față presiunilor care apar în urma competiției și forțelor economiei de piață existente în Uniunea Europeană;
- Acceptarea Acquis-ului Comunitar: capacitatea de a face față obligațiilor de stat-membru, inclusiv aderarea la obiectivele politice, economice și monetare ale Uniunii.

În prezentul raport, societatea civilă dorește să prezinte recomandările de prim plan, care ar fi necesare pentru o implementare rapidă în viitorul imediat, pentru a asigura menținerea unui curs european permanent al Republicii Moldova și care ar putea servi drept contribuție pentru elaborarea noului Acord între UE și Republica Moldova, dar și elemente pentru negocierile acestui Acord.

Recomandările în cauză nu vor avea un caracter exhaustiv în ce privește toate domeniile Planului de acțiuni, în schimb vor marca primii pași necesari pentru implementare pe parcursul a 2008-2009, inclusiv în perioada de până la adoptarea deciziei privind negocierea noului Acord și posibilă negociere, precum și din perspectiva relației dintre începutul negocierilor acestui Acord și apropiatele alegeri generale din 2009, relație menționată drept

¹ Europa Rapid. MEMO/08/212, Date: 03/04/2008.

una de prim plan în progresul relațiilor cu Uniunea Europeană și de către Ambasadele statelor UE la 25 noiembrie 2008.

Printre recomandările cele mai urgente din perspectiva de mai sus vom menționa necesitatea instituirii unui dialog instituționalizat dintre Comisia Europeană și societatea civilă din Republica Moldova în domeniul drepturilor omului, climatului politic și democratic din țară. De asemenea vom menționa și poziția fermă a experților din societatea civilă privind necesitatea implementării normelor democratice în aceste domenii, dar și domeniul statului de drept, judiciarul fiind influențat politic. Problemele administrației publice locale și a reformelor în acest domeniu reprezintă un alt punct de atenție în contextul climatului politic, dar și a eficienței administrative din țară.

Subiecte de importanță deosebită în acest raport îl prezintă dreptul la informație, la libera exprimare și libertatea mass-media, care au înregistrat un regres anul acesta. Se atestă un regres în comparație cu anul 2006 în ce privește dreptul cetățeanului la informație. Problemele stringente ale mass-media, suprimarea anumitor posturi și alte acțiuni anti-presă, sunt recunoscute atât de jurnaliști, cât și de organizațiile de monitorizare a situației din Republica Moldova, dar și de peste hotarele țării. Acest subiect este menționat în rapoartele organizației internaționale Freedom House și în declarația din iulie 2008 a Ambasadorilor UE acreditați la Chișinău, precum și de către oficiali ai Uniunii Europene pe tot parcursul anului. O mass-media liberă este una din condițiile cruciale pentru desfășurarea unor alegeri libere și corecte.

Raportul în cauză tratează și necesitatea cooperării noastre cu Uniunea Europeană în domeniul coordonării politicii externe și de securitate, reformării și participării țării noastre în acțiunile Politicii Europene de Securitate și Apărare, care ar aduce un aport în apropierea față de UE. În același timp, subiectul în cauză menționează necesitatea unor noi abordări în domeniul soluționării transnistrene, care să presupună o implicare mai activă a Uniunii Europene și a EUBAM.

În același timp raportul abordează subiectul cooperării economice dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova, care va fi și mai important pentru țara noastră în condițiile crizei din acest an. Subiectul cooperării în domeniul social, al mediului, unde societatea civilă vine cu o serie de recomandări, al transportului, energiei, al cooperării științifice și societății informaționale au fost și ele abordate de către experți.

În același timp, cooperarea dintre societatea civilă și ramurile puterii din Republica Moldova s-a dovedit a fi insuficientă și în anul 2008. O astfel de cooperare strânsă ar fi naturală într-o țară care se dorește să fie membru al Uniunii Europene.

Credem că Raportul în cauză poate fi un ghid util pentru reprezentanții structurilor interesate din UE, ai Comisiei Europene în mod particular, pentru autoritățile de la Chișinău, precum și întreaga societate civilă și partidele politice din Republica Moldova, care consideră integrarea europeană drept prioritate.

2. DIALOGUL POLITIC ȘI REFORMELE

Dialogul politic între Republica Moldova și Uniunea Europeană continuă la nivel guvernamental prin intermediul stabilit al consultărilor bianuale din Comitetul UE pentru Politică și Securitate (COPS) și grupul de lucru al Consiliului pentru Europa de Est și Asia Centrală (COEST). Pe parcursul anului 2008, oficiali de rang înalt din Republica Moldova au discutat cu funcționari importanți ai Uniunii pe tema cooperării dintre țara noastră și UE, au avut loc o serie de întrevederi în cadrul Comitetului de Cooperare RM-UE și Sub-comitetelor de cooperare sectoriale, inclusiv au început consultări și negocieri privind un nou Acord cu Uniunea Europeană. Au avut loc primele întrevederi în cadrul inițiativei europene Black Sea Sinergy și, în același timp, a fost lansată Inițiativa privind Parteneriatul Estic.

2.1. Dialogul Politic:

- 2.1.1.** Sperăm să fie identificate mecanismele necesare pentru o apropiere dintre Uniunea Europeană și țara noastră prin intermediul ambelor inițiative, Sinergia la Marea Neagră și Parteneriatul Estic. Dorim să susținem ideea Parteneriatului Estic, prin care se dorește o cooperare bilaterală aprofundată cu statele vecine UE, în baza unor proiecte concrete și progrese tangibile. O serie de actori din societatea civilă din Moldova a stabilit contacte interumane în zona vizată de ambele inițiative, pentru a asigura o cooperare în vederea promovării reformelor ce corespund acquis-ului comunitar. UE are un rol important în statele în cadrul cărora ar putea fi implementate aceste proiecte și pe lângă autoritățile acestor state, precum și un rol deosebit în vederea susținerii inițiativelor societății civile.
- 2.1.2.** În cazul Republicii Moldova, pentru a asigura un schimb adecvat de informație între UE și societatea civilă, dorim să propunem UE instituirea, ca și în cazul statelor candidate, a unui dialog instituționalizat (în formă de Masă rotundă sau Task Force, sau eventual Consiliu Civil de Experti etc.) dintre Delegația Comisiei Europene, Comisie și actorii din cadrul societății civile privind drepturile omului, evoluțiile climatului politic și democratic din țară.
- 2.1.3.** La nivel oficial, am saluta implicarea Republicii Moldova în formularea și implementarea Politicii Externe și de Securitate Comune (PESC) în cazul subiectelor de interes comun, cum ar fi securitatea internațională și regională, securitatea bazinului Mării Negre, lupta împotriva terorismului, migrația ilegală etc., pentru a ajunge la poziții comune.
- 2.1.4.** După cum a fost menționat și în Raportul precedent al societății civile, am considera binevenită participarea diplomaților moldoveni, cu titlu de observatori, la ședințele Consiliului Ministerial de la Bruxelles.
- 2.1.5.** În ce privește noul Acord dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, considerăm că este nevoie de o implicare activă a UE în țara noastră. Suntem satisfăcuți că în cadrul discuțiilor pe marginea Acordului au fost menționate apropierea dintre țara noastră și UE, elemente similare cu cele din foile de parcurs ale Balcanilor de Vest, Zona de liber schimb și asistența care ne poate fi acordată. În același timp, credem că și Comisia Europeană poate să-și mărească gradul de vizibilitate, încă nevalorificată pe deplin în țara noastră, și în acest sens propunem să fie examinată posibilitatea angajării în cadrul Delegației CE în Moldova a unei persoane în postul de Ofițer de presă/Relații publice, care să asigure o informare adecvată a publicului privind diversele programe comunitare aplicate în țara noastră. Aceasta, de asemenea, ar asista în implementarea Strategiei de Comunicare a UE.
- 2.1.6.** Considerăm oportun să sugerăm și ideea implicării mai active, de către Comisie, a Guvernului Republicii Moldova în proiecte comune, prin care acesta din urmă să contribuie și să se simtă co-proprietar al proiectelor de integrare europeană.

2.2. Democrația și statul de drept

Comisia europeană a atestat în raportul său din 3 aprilie 2008, precum și în cadrul discuțiilor din 27 mai 2008 în cadrul cărora a fost luată decizia privind începutul „procesului de reflecție” privind negocierea unui nou Acord cu țara noastră, necesitatea reformelor care să consolideze stabilitatea și eficiența instituțiilor ce garantează democrația și statul de drept, să consolideze capacitatea sistemului judiciar și revizuirea legislației existente pentru a asigura independența și imparțialitatea judecătorilor, inclusiv a procuraturii, precum și asigurarea combaterii eficiente a corupției.

Societatea civilă atestă existența unor probleme grave în aceste domenii, își exprimă îngrijorarea privind devierile de la normele democratice în climatul politic existent înainte de alegerile din 2009 și, fiind conștientă de intervențiile anterioare ale oficialilor în sistemul judecătoresc, consideră că rezolvarea problemelor instituțiilor democratice și în justiția din Republica Moldova rămân problemele centrale în construcția unui stat de drept.

Acțiunile care se impun pentru soluționarea problemelor din aceste domenii sunt dificile, dar necesare pentru reformele din țară și ar trebui să meargă mai departe decât adoptarea formală a unor legi sau strategii, și anume:

2.2.1. În domeniul **asigurării unui climat politic democratic și în domeniul alegerilor** considerăm oportun să fie întreprinși următorii pași:

a. Guvernarea să renunțe la acțiuni de intimidare a partidelor politice de opoziție și a liderilor săi, în particular prin inițierea dosarelor penale, care au cunoscut o creștere odată cu apropierea alegerilor din 2009, sau intimidarea persoanelor care doresc să adere la partidele în cauză, simpatizanților acestora, precum și a persoanelor care își exprimă opțiuni politice diferite, în conformitate cu principiile democratice. Observăm că, în contextul declarației din 25 noiembrie 2008 a Ambasadorilor UE, continuă dificultățile partidelor politice în procesul de re-înregistrare, inițiat de partidul de guvernământ chiar înaintea alegerilor. Monitorizarea situației în domeniul respectării drepturilor politice ar reveni partidelor politice, societății civile și mass-media, care să fie gata să prezinte propuneri concrete pentru remedierea situației către UE și alte instituții internaționale. Societatea civilă consideră că rezultatele monitorizării și explicațiile guvernamentale ar urma să fie discutate în cadrul dialogului instituționalizat dintre societatea civilă și UE privind respectarea drepturilor omului, care a fost propus mai sus. Aceste discuții ar trebui să fie utilizate în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, de către UE, instituțiile internaționale abilitate în domeniul alegerilor și drepturilor omului (ODIHR/OSCE, CoE, ONU).

b. Autonomia locală

Probleme serioase se atestă în domeniul asigurării autonomiei administrației publice locale (APL) și anume în cazul primăriilor controlate de alte partide decât cel de guvernământ, prin acțiuni de subordonare a acestor unități, în lipsa aplicării legilor privind descentralizarea și mai cu seamă utilizând finanțarea inegală de la bugetul central. Deficiențele implementării criteriilor democratice în cadrul APL pornesc de la faptul că guvernul nu și-a îndeplinit obligația asumată față de Consiliul Europei în privința aplicării legii privind descentralizarea, care prevedea adoptarea unui plan de acțiuni, precum și a legii cu privire la finanțele locale. Lipsa de implementare a acestor legi a dus la eșecul inițiativelor pentru descentralizarea APL inițiate în 2006. În mod particular vom menționa problema finanțării discriminatorii din bugetul de stat a administrației locale, care este considerată drept o pârghie de presiune asupra APL care nu aparțin partidului de guvernământ. Situația în cauză își găsește explicație în lipsa unui sistem eficient, transparent, încadrat procedural și predictibil de asigurare a transferurilor către bugetele locale. S-a observat și în contextul factorului economic, acordarea de facilități și scutiri fiscale unor agenți economici în detrimentul bugetelor locale și fără a acorda compensații respective sau fără a consulta autoritățile locale și asociațiile lor. Aceste acțiuni sunt contrare prevederilor Cartei Europene a

Autonomiei Locale în vigoare pentru Republica Moldova și legilor privind administrația publică locală. Mai mult, modificarea recentă a legii vânzării terenurilor și introducerea unor coeficiente care au diminuat esențial veniturile bugetare locale a dus la faptul că APL sunt obligate să vândă pământ cu sume minore. Aceste modificări au fost operate din nou fără ca să fie consultate APL, asociațiile lor, dar și fără o compensare cu alte surse de venit.

Normativele elaborate și impuse de către Ministerul Finanțelor determină agenda publică a autorităților locale. Neavând libertatea de a aloca resursele primite prin transferuri de la bugetul public național, autoritățile locale devin, în mod inevitabil, executanți teritoriali ai unor agenții guvernamentale și nicidecum autorități autonome, protejate prin prevederi constituționale exprese și convenții europene.

i. Majoritatea beneficiarilor de investiții sunt primarii PCRM

În perioada 2004-2008, din primii 20 de beneficiari de investiții, care au primit în total 723 mln lei (50,2% din totalul investițiilor), 14 sunt localități cu primari aleși pe listele PCRM, iar 5 localități sunt conduse de primari independenți. Se poate observa însă, că adeseori, candidații independenți care beneficiază de investiții au fost sprijiniți de către PCRM, ori au devenit ca urmare a investițiilor alocate promovați în următoarele alegeri locale pe listele PCRM (vezi cazul primarilor ad interim Vasile Ursu și Veaceslav Iordan (2005 – 2007).

ii. Primarii PCRM primesc investiții mai mari

Investițiile efectuate pentru localitățile în care au fost aleși primari comuniști sunt de 2,2 ori mai mari decât în localitățile cu primari aleși pe listele unor alte partide politice.

iii. Primarii PCRM primesc investiții prioritare

Circa 70% din toți primarii aleși pe listele PCRM au primit investiții capitale în anul 2007, iar dintre cei necomuniști, doar 32%.

iv. Reparațiile capitale PCRM cu caracter electoral

În cazul reparațiilor capitale, care au un efect vizibil imediat în cazul electoratului se atestă o discrepanță și mai mare. Astfel, 98% din suma totală a investițiilor pentru reparații capitale au fost alocate în mod direct și discreționar localităților primarii cărora au fost aleși pe listele PCRM, restul de 2% au ajuns unor localități cu primari independenți.

v. Amendamentele la legi discriminează primarii ne-PCRM

Atrage atenția și modul în care a fost amendată legea bugetului public anual prin faptul că și la mijlocul anului bugetar în exercițiu, 2008, Guvernul RM a considerat necesar să reducă esențial investițiile planificate la început de an pentru 16 localități, anulând investițiile capitale pentru alte 9 localități, doar pe criterii strict politice. Nici una

dintre cele 25 localități “penalizate” nu sunt conduse și nici nu au fost conduse de primari aparținând PCRМ.

vi. Este creată aparența unor investiții echitabile în toate primăriile

Astfel, deși în anul 2008 investițiile capitale prevăzute de legea bugetului de stat includ circa 114 localități, dintre care în doar 53 primarii aparțin PCRМ, iar 13 dintre primari au fost aleși în calitate de candidați independenți, în realitate autoritățile locale PCRМ au obținut 64% din investițiile capitale și 98% din investițiile pentru reparații capitale din totalul alocațiilor la nivel național. Deci, dacă vom calcula suma ambelor tipuri de investiții, din totalul național de 132 mln lei, aleșilor locali de primul nivel ce aparțin de PCRМ le vor reveni 97 mln lei (74%).²

vii. Se exercită presiuni de toate nivelurile

Chiar și în cadrul unor competiții de o importanță secundară sunt favorizate administrațiile PCRМ, cum a fost cazul alegerii municipiilor câștigătoare a titlului pentru cel mai verde oraș și respectiv a unei susțineri financiare, care a înregistrat cinci câștigători, toți reprezentați ai partidului de guvernământ din Republica Moldova.

Este de înțeles că în cazul câștigului unui anume partid la nivel local, șansele formațiunii vor crește în alegerile generale, în acest caz particular în 2009. Acest deziderat însă nu poate și nu trebuie să prejudicieze o competiție politică conformă unor reguli democratice. Considerăm că această **competiție ar trebui să continue în mod deschis și onest, fără organizarea, de către guvernare, până la alegerile din 2009 și după, a unor acțiuni de demiteri, referendumuri și inițierea unor dosare**, cu excepția celor de natură penală evidentă.

Considerăm necesar să demareze reforma administrației publice locale conform sistemul european de regiuni și criteriilor de descentralizare, ceea ce ar eficientiza sistemul APL, ar reduce costurile și, într-o anumită măsură, influențele politice nefaste.

Mai jos, la punctul 2.2.3, ce ține de Administrația publică locală, vom prezenta un set de recomandări specifice privind acțiunile necesare în domeniul reformei APL.

- c. Regretăm adoptarea deciziilor privind creșterea pragului electoral, fără ca acestea să întrunească un consens larg. Faptul că s-a ajuns la situația în care legislația electorală, care încorporează o astfel de decizie împreună cu o serie de alte hotărâri privind limitarea activităților politice, nu mai poate fi modificată, reprezintă o situație care va afecta negativ campania electorală. În circumstanțele în care modificările legislative nu vor mai fi operate, recomandăm pentru 2009 cel puțin **revenirea la legislația electorală din toamna anului 2007 și la amânarea deciziilor privind ridicarea pragului electoral la 6%, a interdicției privind blocurile electorale, cuplate cu legea privind finanțarea partidelor, care abordează subiectul într-un mod discriminatoriu, precum și la executarea deciziei**

² IDIS Policy Brief #3, Martie 2008, http://www.viitorul.org/public/1146/ro/policy_brief_factory.pdf

CEDO privind accesul persoanelor cu dubla cetățenie la unele funcții publice.

În acest context credem că este necesar să fie luate în considerație opinia comună a Comisiei de la Veneția a Consiliului Europei și a Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE formulată la 17-18 octombrie 2008, precum și recomandările din 22-23 octombrie 2008 formulate de membrii delegației europene și a Comisiei Europene în comitetul pentru cooperare parlamentară Uniunea Europeană - Republica Moldova. Conform acestor recomandări Republica Moldova ar urma să reducă pragul electoral de la șase la patru la sută, să permită crearea blocurilor și alianțelor electorale și să anuleze restricția pentru persoanele cu cetățenie multiplă de a accede în funcții publice.

În același timp, considerăm că ar fi judicios ca **discuția privind reforma politică din Republica Moldova să meargă mai departe de revenirea la starea din 2007**. În sensul unei viitoare reforme dorim să sugerăm partidelor politice din Republica Moldova să examineze **necesitatea unei revizuri ample a sistemului electoral**, inclusiv prin prisma distribuției actuale a voturilor, care se produc în cadrul sistemului unei singure circumscripții electorale cu un sistem electoral proporțional. Actualul sistem pare să fie în detrimentul reprezentării democratice a populației, întrucât principiul de repartitie post electorală a voturilor celorlalte partide care nu au trecut pragul electoral face ca aceste voturi să ajungă la partidele pentru care alegatorii nu ar fi votat.

Revenind la subiectul problemelor în climatului politic autohton, menționate mai sus, vom aminti că deși în statele-membre ale UE există practici diverse în domeniu, inclusiv fiecare din practicile modificate de guvernare, nu există nici un stat european care să le implementeze pe toate în același timp. Astfel, **efectul cumulativ al deciziilor conexe adoptate în cazul Republicii Moldova doar cu un an înaintea alegerilor din 2009, creează condiții nedemocratice, transmițând semnale negative privind mersul democrației în Republica Moldova.**

Situația pre-electorală actuală demonstrează că partidul de guvernământ nu a adoptat aceste decizii pe principii democratice, în cadrul unei eventuale înțelegeri post-electorale cu alte partide și societatea civilă, poate și cu participarea unor actori internaționali, dar în baza stării sale pre-electorale înainte de alegerile din 2009.

Pornind de la dorința de a avea șanse mai mari la alegeri, partidul de guvernământ nu a mers pe ideea unei campanii electorale calitative efectuate de către partid, sau pe asigurarea loialității cetățenilor cu dublă cetățenie față de stat prin metode ne-restrictive, dar pe calea unor interdicții în mai multe domenii normative, astfel încât efectul cumulativ să asigure un număr cât mai mic de competitori și încă un mandat electoral imediat în 2009, cu alte cuvinte pe termen scurt, în afara unei perspective naționale de durată.

Interdicția blocurilor – PCRМ a considerat că va lua mai multe voturi dacă va asigura o competiție în care nu participă blocurile electorale, care s-au bucurat de un anumit succes în rîndul electoratului din Republica Moldova și au oferit votantului o opțiune politică de alternativă mai serioasă, conform drepturilor politice de a fi ales liber și de a crea coaliții. Prin interdicția blocurilor, partidul de guvernământ va elimina din Parlament cel puțin 30% din voturile populației și opțiunile lor politice.

Un alt domeniu este **finanțarea preferențială** doar a partidelor care vor învinge în alegeri, în particular dacă se va face în funcție de procentajul acumulat – acest fapt va permite o discriminare a partidelor pe criterii de status-quo și nu a democrației, precum și va asigura susținere doar partidului de guvernământ actual, care a reieșit la adoptarea acestor decizii din conjunctura politică de înainte de alegerile generale din 2009, precum și va reduce în continuare ponderea sau va elimina definitiv partidele neparlamentare.

Creșterea pragului electoral până la 6% a fost făcută din considerentul actualelor schimbări serioase pe scena politică din Republica Moldova, când are loc redistribuția voturilor între partidele existente, drept rezultat al scăderii popularității unor partide și creșterii sau apariției pe scena politică a altora, care însă nu au reușit să se stabilizeze. O astfel de creștere a pragului electoral, în momentul unor schimbări de anvergură de pe scena politică va duce la perturbarea procesului de exercitare democratică a dreptului de a fi ales și de a vota și la eliminarea unui număr mare de partide din competiția politică deschisă.

Interdicția persoanelor cu dublă cetățenie de a ocupa anumite funcții în administrația publică, în modul în care este implementată acum, este contradictorie Convenției Europene privind Drepturile Omului, dreptului garantat prin legislația națională a oricărui cetățean al Republicii Moldova de a fi ales, precum și ideii conform căreia cetățenilor țării le este permisă dubla cetățenie. Contradicțiile în cauză indică asupra faptului că o astfel de modificare este făcută într-un context restrâns electoral, mai cu seama că discuțiile pe marginea subiectului în cauză ating doar cetățenii Republicii Moldova, care dețin și cetățenie română, dar în același timp sunt candidați din opoziție, care au anumite șanse de a accede în Parlament. O astfel de abordare are un caracter discriminativ și nu poate fi îndreptățită, deoarece loialitatea acestor persoane, așa cum arată deciziile Curții Europene ale

Drepturilor Omului, pot fi asigurate, ca și în alte state europene, prin jurământ de credință și alte metode de control, la dispoziția oricărui stat.

Luăm notă de faptul că la subiectul cetățeniei multiple a fost sesizată Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Ea va trebui să se pronunțe în timp util, astfel încât persoanele cu cetățenie multiplă să fie capabile să participe la vot. Luând în considerație că numărul acestor persoane în Republica Moldova este relativ mare, starea actuală ar periclita dreptul lor de a fi aleși și poate pune sub semn de întrebare aceste alegeri. Ținem să informăm cititorii acestui raport, că în cazul Curții Constituționale, aceasta ar trebui să considere jurisprudența existentă a CEDO la tema multiplei cetățenii, avizul Comisiei de la Veneția, în cadrul căreia activează specialiști de drept constituțional, inclusiv judecători ai curților constituționale din alte state, prevederile Convenției Europene privind naționalitățile, în contextul termenelor începutului și desfășurării campaniei electorale din Republica Moldova.

Revenirea la starea normativă atestată în toamna anului 2007 și anunțarea unui moratoriu până după alegerile din 2009 ar fi reușit să demonstreze voința politică de integrare europeană și ar fi redus din imaginea negativă conform căreia câștigul în alegeri este mai important decât procesul de democratizare a țării, într-o manieră de dialog politic intern civilizată. Însă acest lucru nu s-a produs.

Actualmente am intrat în perioada nemijlocită de monitorizare a situației electorale pentru alegerile din 2009. În acest context apelăm la partidul de guvernare sau la acele partide care îl vor susține să evite utilizarea resurselor administrative în scopuri electorale. Monitorizarea urmează a fi efectuată de către societatea civilă, coalițiile neguvernamentale pentru alegeri și de partide politice, iar în cazul încălcărilor grave singulare sau a unor încălcări multiple, acestea să fie semnalate și să fie organizate întrevederi informale dintre Delegația Comisiei Europene, OSCE și a partidelor politice pentru identificarea unor remedii pentru astfel de situații, eventual cu participarea ONG menționate mai sus. Astfel, considerăm oportun să fie instituit cel puțin un **mecanism de consultări permanente**, eventual de către societatea civilă sau Comisia Electorală Centrală, sau poate OSCE și Delegația CE la Chișinău, cu participarea actorilor enumerați mai sus, care să demonstreze atât interesul partidelor politice din Republica Moldova și a societății civile de aici în desfășurarea unor alegeri libere și corecte, cât și faptul că acest proces este susținut și monitorizat împreună cu actorii internaționali implicați în evaluarea situației din Republica Moldova în vederea integrării europene a țării.

- d. Luând în considerație că partidele politice aflate la guvernare sau care cooperează cu acesta beneficiază preferențial atât de atenția mass-mediei publice cât și celor private, afiliate partidelor, care au acoperire națională, urmează să fie asigurat accesul liber la mass-media publică a tuturor formațiunilor politice încă până la alegeri prin următoarea metodă – o oră de vârf la TVM și la radio să fie dedicate pe rând tuturor partidelor din Republica Moldova, conform ordinei de înscriere. Acest acces va fi asigurat fără discriminare și instituirea unor piedici administrative nescrise cum ar fi distribuția preferențială a acestor ore, sau apariția problemelor de ordin tehnic și logistic, citate deseori în calitate de bariere pentru asigurarea unui astfel de acces. Un set adițional de recomandări privind mass-media, inclusiv necesitatea de a opri distribuția preferențială a

frecvențelor de emisie pe criterii politice, este formulat în capitolul ce ține de drepturile omului.

2.2.2. Reforma parlamentară

- a. Au fost luate câteva decizii privind reforma sistemului parlamentar. După cum este stipulat în raportul Comisiei, au fost adoptate regulamente și legi privind imunitatea parlamentară. Luând în considerație că numărul dosarelor intentate împotriva parlamentarilor sau aleșilor locali nu a scăzut, dar a înregistrat o creștere în ajunul campaniei electorale, considerăm oportun să recomandăm Parlamentului să revină asupra acestor documente, care să fie modificate astfel încât aleșii poporului să-și exercite mandatul până la expirarea acestuia, cu excepția cazurilor de încălcări flagrante (penale) ale legislației.
- b. În ce privește modificările la legislația electorală, vor fi luate în considerație recomandările de mai sus, iar Parlamentul, în consultare cu toate organizațiile interesate din cadrul societății civile vor discuta acest proces, luând în considerație toate recomandările OSCE și ale Consiliului Europei, inclusiv ale Comisiei de la Veneția.
- c. În acest context am dori să subliniem necesitatea unei cooperări autentice cu societatea civilă, care până acum a fost sub un nivel acceptabil. Propunem instituirea prin lege, sau regulamentul Parlamentului, a necesității adoptării legilor doar prin consultarea societății civile, ceea ce nu este reflectat în Concepția de cooperare cu societatea civilă și nici implementat voluntar.

2.2.3. Administrația Publică Locală

- a. Guvernul și-a asumat față de Consiliul Europei obligația în privința aplicării legilor privind descentralizarea, care prevedea adoptarea unui plan de acțiuni (parte din legea privind descentralizarea) și a legii cu privire la finanțele locale. Nu putem afirma că acest proces a fost implementat până la capăt, cadrul politic general fiind inadecvat implementării inițiativelor menționate, inițiate în 2006.

Astfel, în cadrul subiectelor ce țin de climatul politic, a fost recomandată alocarea echitabilă de la nivel central a fondurilor din bugetul de stat tuturor unităților administrativ-teritoriale, inclusiv celor în care majoritatea nu o formează reprezentanții partidului de guvernământ. O asemenea alocare echitabilă ar fi conformă și Legii nr.435 din 28 decembrie 2006 privind descentralizarea administrativă. Ministerul administrației publice locale, împreună cu Ministerul Finanțelor ar urma să re-examineze bugetul de stat și fondul de rezervă a Guvernului în vederea îndeplinirii prevederilor acestei legi. Nu am observat să fie întreprinse acțiuni pe parcursul anului 2008 în vederea ajustării cadrului normativ la noile legi din domeniul Administrației Publice Locale (APL). În același timp, observăm o implementare insuficientă sau defectuoasă a legilor privind dezvoltarea și descentralizarea administrației publice locale. Situația în domeniul APL se află, în opinia noastră, într-un regres comparativ cu doi ani în urmă, când au fost stabilite unele obiective, inclusiv cele enumerate mai sus. În afara contextului legal, vom menționa în mod particular presiunile asupra unor administrații publice locale, de exemplu din Nisporeni, Hâncești sau Criuleni. Unul din exemplele elocvente de tratament politic disproporționat sau amestec guvernamental este chiar

situația din orașul Chișinău. Finanțarea acestuia, de exemplu, este disproporționată comparativ cu or. Bălți, obligarea primăriei mun. Chișinău de a achita din bugetul propriu costul locuințelor pentru lucrătorii Poliției, Procuraturii, Judecătoriilor – servicii ale statului care în mod normal ar trebui să fie acoperite din contul bugetului de stat; poliția municipală, în același timp, refuză să coopereze cu Primăria, deși este salarizată din bugetul local, observăm conflictul inițiat de „Termocom” cu Primăria în cadrul căruia se presupune că prevalează interesele Guvernului, deși formal „Termocom” este o întreprindere a municipiului. În acest context observăm că „Termocomul” este administrat de către o serie de creditori, care sunt întreprinderi de Stat. Notăm și târăgănarea adoptării proiectului de lege privind statutul Municipiului Chișinău și celui privind finanțele publice locale.

Se atestă lipsa unui dialog între Administrația Publică Centrală (APC) și autoritățile locale, precum și asociațiile lor. Astfel, instituirea Comisiei paritare s-a produs pe criterii politice – incorporând reprezentanții afiliați partidului de guvernare (PCRM), fără ca să fie reprezentate precum prevede legea, ONG-uri, cadre didactice și alți actori neafiliați partidului de guvernare. Merită atenție și limitarea atribuțiilor președinților de raioane, numirea în funcțiile de șefi sau adjuncți de direcții ai Ministerului Administrației Publice Locale a foștilor președinți de raioane reprezentanți PCRM, se menționează influența reprezentanților guvernului în APL³. Se atestă un număr mare de contestări a deciziilor și acțiunilor APL necomuniste, pe de o parte, și o situație inversă în cazul APL conduse de PCRM și unde se presupun anumite iregularități. În cazurile din Nisporeni sau Ungheni se observă o atenție sporită a organelor de anchetă (Poliția, Procuratura, CCCEC) și a celor judiciare față de activitățile APL raionale.

- b. Guvernul ar trebui să întreprindă primii pași în implementarea reală a acestor legi pe parcursul anului 2008, în primul rând prevederile privind Agenția de dezvoltare regională, cuplate cu selectarea pe merit a proiectelor. În paralel, crearea unui grup de lucru, cu participarea societății civile, a reprezentanților ministerelor, aparatului Parlamentului și a unor experți din UE, ar putea prezenta un prim pas în vederea stabilirii unui cadru funcțional al reformelor de nivel local. Grupul în cauză ar re-examina, pentru început, Strategia de reformă a APL și Planul de implementare a acesteia și ar modifica aceste documente, sau ar elabora o Strategie nouă cu un Plan de acțiuni care să evite formule generale, dar să indice evenimente concrete pentru implementare în termeni reali. Rezultatele activității grupului de lucru vor fi transmise pentru aprobare la Guvern și/sau Parlament. Ulterior, grupul de lucru și-ar continua activitatea prin analiza și elaborarea unor recomandări pentru modificarea legilor în domeniu. Selectarea reprezentanților din societatea civilă nu se va face în conformitate cu preferințele politice ale partidului la guvernare, dar de către însăși societatea civilă, în cadrul unei întreprinderi separate.

Considerăm că, în particular, pentru implementarea obiectivelor enumerate mai sus, acest grup ar trebui să decidă privind căile de implementare a recomandărilor de prim plan, formulate de către una din organizațiile din carul societății civile din Republica Moldova⁴ :

³ <http://www.viitorul.org/public/1277/ro/studiu%20reprezentant%20guvern%20popa.pdf>

⁴ Raportul #3, din martie 2008, a IDIS-Viitorul.

- Adoptarea unui sistem de finanțe publice locale, prin care pe de o parte să fie redusă la maximum dependența bugetelor locale de cele raionale și centrale, iar pe de alta, sistemul respectiv să devină unul stimulatoriu pentru autonomia APL, oferindu-le capacități financiare reale de creștere a veniturilor bugetelor prin intermediul unui management și administrare calitativă.
 - Elaborarea și adoptarea unui mecanism transparent și echitabil de repartizare a ajutoarelor de stat (investițiilor) de toate tipurile, acordate de autoritățile guvernului central comunităților locale, după regula de aur: „primul venit, primul servit”.
 - Excluderea sau reducerea la maximum (doar în calitate de excepții) din practica și sistemul actual inter-bugetar, a transferurilor (subsidiilor) condiționate (speciale), în conformitate cu prevederile Cartei Europene a Autonomiei Locale.
 - Acordarea suportului financiar (investiții) doar în bază de proiecte și concursuri publice. Câștigătorul (APL respectivă) urmează să fie desemnat de către o comisie (grup) de concurs, formată din experți independenți și oficiali publici. Criteriul de bază – calitatea proiectului propus.
 - Transferurile de resurse financiare către autoritățile locale trebuie să fie efectuate în baza unor mecanisme legal instituite, care să cuprindă: principiile, scopurile, criteriile de transfer, precum și eligibilitatea subiecților.
 - Toate transferurile se vor face în baza principiilor de transparență, egalitate a tuturor subiecților și interesului public general. Aceasta ar trebui să includă și obligarea expresă prin lege a autorităților ce autorizează aceste transferuri de bani publici să prezinte lista tuturor candidaților la anumite finanțări, astfel încât să existe posibilitatea monitorizării acestor finanțări de către societatea civilă.
 - Optimizarea structurii administrativ-teritoriale și reorientarea resurselor financiare de la cheltuieli administrative exagerate la investiții capitale ar trebui să devină o prioritate națională pe agenda de reforme legate de procesul descentralizării.
- c. Eventual, ar fi de recomandat crearea și susținerea financiară externă a unei Alianțe, create din organizații ale societății civile, pentru descentralizarea administrației publice locale, care să monitorizeze implementarea legilor și a documentelor importante pentru reforma APL.

2.2.4. Unul din subiectele care nu este menționat explicit în raportul Comisiei, dar prezintă interes pentru reprezentanții societății civile, este **cooperarea dintre societatea civilă, Parlament și Guvern.**

- a. Cooperarea cu societatea civilă este efectuată în cadrul formatelor care asigură prezența unor experți din ONG la anumite reuniuni, dar fără să cunoască o implicare largă și activă a societății civile din partea guvernării.
- b. Conform datelor Raportului de monitorizare din 2008 a Centrului „Acces-Info”, raportul răspunsurilor și refuzurilor la întrebările adresate administrațiilor de diverse nivele de către organizațiile non-guvernamentale este de 18,5% răspunsuri la 81,5% refuzuri. În cazul întrebărilor adresate

de mass-media, această proporție este de 21,2% răspunsuri la 78,8% refuzuri. Printre întrebările rămase fără răspuns, se numără și subiectul cooperării dintre Parlament și societatea civilă, formulată în felul următor „Care sînt rezultatele estimative ale implementării Concepției de cooperare a Parlamentului cu societatea civilă? Cîte acte normative au fost elaborate în perioada 2006-2007 cu participarea nemijlocită a organizațiilor nonguvernamentale?”. Din 24 de solicitări de informație trimise către Aparatele Parlamentului, Guvernului sau Președinției, 10 au primit răspunsuri în timp, 2 tardive, 3 refuzuri și 9 au fost refuzuri tacite, ceea ce reprezintă o rată de 50% de refuzuri, atestă studiul „Acces-Info”. O astfel de rată nu este acceptabilă pentru o țară care dorește să implementeze pe deplin criteriile de la Copenhaga. Președintele Republicii Moldova a informat în 2008 opinia publică despre dorința guvernării de a institui o deschidere privind informarea presei despre activitățile guvernamentale. Am dori ca această asigurare să fie valabilă și pentru cooperarea cu societatea civilă, astfel încât acesteia să-i fie asigurat un acces liber și complet la informația de interes public și să fie evitate răspunsurile neinformativ, formalizate sau refuzul acestora, fie în scris, fie tacit, la informații neclasificate, de interes public.

- c. În același timp, așa cum am menționat anterior la subiectul cooperării cu Parlamentul, considerăm oportun să fie instituite mecanisme funcționale de cooperare dintre societatea civilă și Parlament, dar și structurile guvernamentale. Acestea ar trebui să corespundă criteriilor Concepției privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă, dar și recomandărilor societății civile, pe care le vom prezenta mai jos.

În cazul Parlamentului este regretabil faptul că pe de o parte există prevederea conform căreia contribuțiile organizațiilor societății civile vor fi luate în considerare cu condiția că vor fi înaintate în termen de 15 zile lucrătoare de la data plasării proiectelor de acte legislative pe web-situl Parlamentului sau de la solicitarea expresă a Parlamentului, iar pe de altă parte plasarea unor proiecte de legi se face câteodată în termeni mai mici de cele 15 zile stipulate în Concepție, practica trimiterii solicitărilor nu funcționează bine. Parlamentul a demonstrat că poate, totuși, exista o cooperare în anumite domenii, care sunt mai puțin vizibile, așa cum este cooperarea Comisiei pentru Drepturile Omului cu ONG la acest subiect. Însă o astfel de practică nu este răspândită în tot legislativul și este un exemplu bun de urmat. Totuși, în general, societatea civilă nu poate afirma că propunerile sale la subiecte de importanță majoră sunt luate în considerație. Drept unul din exemplele concludente a fost votarea în primăvara anului 2008 a unei concepții de importanță majoră pentru securitatea statului, procedura cooperării cu societatea civilă nu a fost utilizată cu bună credință. Astfel, proiectul coordonat cu o parte din societatea civilă a fost înlocuit de către unii reprezentanți ai Parlamentului și ai Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene cu altul, care a fost prezentat drept aprobat de societatea civilă, ceea ce nu corespundea realității. În consecință, la examinarea acestui proiect, o serie de partide nu au dorit să voteze, dar Concepția totuși a fost aprobată fără ca să întrunească un număr consensual de voturi. Astfel, pentru a demonstra voință politică și a remedia situația prin acțiuni concrete, Parlamentul poate cel puțin să deschidă ședințele comisiilor pentru public, iar accesul societății civile la aceste ședințe să fie unul necondiționat. În plan mai

general Parlamentul poate să instituie, încă până a recurge la modificări normative, la organizarea unui forum lunar, permanent, de consultări cu societatea civilă, la care să participe organizațiile non-guvernamentale conform dorinței liber exprimate, fără limitare de acces, precum și reprezentanții Delegației Comisiei Europene la Chișinău sau altor organizații internaționale, acestea din urmă (CoE, OSCE, Freedom House) fiind binevenite în calitate de observatori. Acest for nu va fi identic sau confundat cu parteneriatele deja existente și va prezenta o modalitate de întâlniri și audieri ai parlamentarilor și societății civile, în mod egal.

Un asemenea for este deja organizat în cazul Guvernului și a Comisiei naționale pentru integrare europeană, prin intermediul Consiliului Național de Participare. Însă atâta timp cât experții din societatea civilă nu se pot exprima în cadrul ședințelor, de exemplu, a Comisiei de integrare europeană, pe marginea subiectelor de interes, așa cum se întâmplă acum, prezența ONG este doar o aparență de dragul factorului extern.

- d. La subiectul transparenței decizionale, în cazul Parlamentului cunoaștem că pe web-situl legislativului sunt plasate agenda acestuia și alte informații. Însă anexele și avizele Guvernului la subiectele din agendă nu sunt atașate, ceea ce transformă acest proces în unul incomplet.
- e. De exemplu, dacă este menționat Parlamentul, în cazul concret al avocaților parlamentari, dorim să amintim că procesul de selectare al acestora a fost tratat de către Centrul de Resurse al Organizațiilor Neguvernamentale pentru Drepturile Omului din Moldova (CREDO). Acesta declara la 16 septembrie 2008 că organizațiile pentru promovarea drepturilor omului sunt îngrijorate din cauza lipsei de transparență și de claritate asupra situației incerte privind candidaturile avocaților parlamentari. Practica actuală de selectare a avocaților parlamentari nu corespunde principiilor de transparență și implicare a societății civile.⁵
- f. În cazul Guvernului, proiectul Legii privind transparența decizională în administrația publică a fost aprobat de Guvern încă în septembrie 2006. Însă în Parlament acest proiect a intrat doar în iunie 2008. O astfel de întârziere în ce privește asigurarea transparenței actului de guvernare este regretabilă. Considerăm oportun ca o asemenea lege să fie aprobată, după o consultare adițională cu societatea civilă.

Până atunci Guvernul trebuie să demonstreze o deschidere mai mare în vederea cooperării reale cu societatea civilă, ceea ce nu a fost cazul până acum. Un exemplu concludent în acest sens vine din domeniul integrării europene – Guvernul a aprobat o foaie de parcurs pentru 2008, pe care o crede necesară pentru a avansa până la negocierile noului Acord cu UE, fără nici o consultare deschisă cu societatea civilă. Sperăm că instituirea Consiliului Național de Participare, forul de cooperare cu societatea civilă menționat mai sus, recent instituit de Guvern, să producă schimbări.

- g. Pentru a asigura o transparență reală a proceselor de adoptare a legilor și deciziilor, propunem ca nici o lege sau decizie de interes public să nu fie aprobată, fără informarea adecvată a societății civile și fără consultarea cu aceasta. Pentru aceasta sugerăm conformarea structurilor de stat la principiile de transparență decizională și adoptarea Legii privind transparența decizională în administrația publică, precum și adoptarea unei

⁵ <http://www.credo.md/pagini/stiri.php?limba=rom&id=350>

legi, sau unui regulament al Parlamentului, sau, eventual, modificarea Concepției din 2003 pentru a asigura că legislația este adoptată doar după o consultare prealabilă și adecvată, deplină și fără discriminare, cu societatea civilă.

- h. De asemenea, în sensul cooperării Guvernului cu societatea civilă – în scopul eficientizării sistemului de planificare strategică și raționalizării cadrului legislativ-normativ cu privire la documentele de politici, propunem includerea reprezentanților societății civile și a sectorului privat în Comisia pentru revizuirea documentelor de politici, creată prin Hotărârea Guvernului nr. 691, din 11 iunie 2008.
- i. Consideram necesară cooptarea reprezentanților societății civile și a sectorului privat în comisiile interguvernamentale pentru colaborare economică, comercială, științifică și tehnică, prevăzute în Hotărârea Guvernului nr. 725, din 17 iunie 2008.

2.2.5. Sistemul judiciar

- a. Soluționarea problemelor din domeniul sistemului judiciar din Republica Moldova și necesitatea asigurării unui stat de drept sunt subiecte de o importanță deosebită pentru stabilitatea politică și economică, buna promovare a reformelor, fiind menționate în raportul Comisiei și în declarația privind începutul procesului de reflecție asupra unui nou acord dintre UE și Moldova, în calitate de domenii în care implementarea efectivă a reformelor reprezintă o provocare pentru țara noastră. Societatea civilă susține recomandările Comisiei în ce privește implementarea deplină a acțiunilor stipulate de către Strategia și planul de acțiuni privind reformarea sistemului judecătoresc, care printre altele să asigure distribuirea aleatorie a cauzelor, profesionalizarea cadrului judecătoresc, independența acestuia, dar și asigurarea calității și transparenței actului de justiție, precum și combaterea corupției în acest sistem.
- b. Din păcate adoptarea unei foi de parcurs de către Guvernul Republicii Moldova, care prevede o serie de acțiuni în domeniul justiției și altor domenii restante, nu a fost efectuată cu o consultare prealabilă cu societatea civilă. O foaie de parcurs pentru implementarea unor priorităților în anul 2008 a apărut fără un anunț prealabil și explicații pe web-situl Ministerului afacerilor externe și integrării europene, dar nu este clar dacă această foaie este cea prezentată de către autoritățile Republicii Moldova la Bruxelles, la 27 mai 2008. Considerăm că o serie de acțiuni menționate în foia de parcurs disponibilă pentru public – după cum sunt, de exemplu, „întreprinderea măsurilor necesare în vederea reglementării atribuțiilor și funcțiilor procuraturii în corespundere cu standardele europene” și „perfecționarea sistemului de finanțare a justiției în scopul asigurării independenței financiare a sistemului judiciar”, etc. – sunt prea generale, nu stipulează ce acțiuni concrete vor fi întreprinse pentru remedierea problemelor existente privind asigurarea independenței justiției în 2008, în particular înaintea alegerilor din 2009, care sunt un test pentru europenizarea Moldovei; cum va fi implicată expertiza internațională și cea națională din cadrul societății civile și, astfel, nu reduc din îngrijorările privind intervențiile guvernării în sistemul judiciar. Susținem ideea unor reforme cât mai grabnice a **Procuraturii**, care este considerat drept unul din instrumentele de intimidare a membrilor unor partide, a semnatarilor

unor petiții politice, a participanților la schimburi libere de opinii. Acțiunile acestei instituții demonstrează că este necesar de asigurat independența Procuraturii și introducerea unor mecanisme de control care să asigure corespondența în activitatea sa criteriilor europene. Actualmente experții independenți constată o dependență exagerată a Procurorului General de Parlament. În acest sens, susținem ideea conform căreia ar fi binevenită scoaterea procuraturii din subordinea Parlamentului și plasarea acesteia sub jurisdicția Ministerului Justiției. Procurorul General urmează să fie numit în funcție la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Însă, în alte state unde există un asemenea sistem, o astfel de selecție este efectuată de către o Cameră separată a Procurorilor, ceea ce lipsește în cazul Republicii Moldova. Pentru o independență și imparțialitate deplină a procuraturii este nevoie de prevederi clare cu privire la atribuțiile Guvernului față de procuratură. Din punct de vedere legislativ, cele trei proiecte de legi „Cu privire la organizarea Procuraturii”, „Cu privire la statutul procurorului” și „Cu privire la Consiliul Superior al Procurorilor” au fost cumulate în una singură. În scopul soluționării problemelor menționate, considerăm oportun conformarea ce recomandările Consiliului Europei „Cu privire la rolul Procuraturii în cadrul sistemului de justiție penală”, adoptate de Comitetul de Miniștri al Consiliului încă în anul 2000 și implementarea recomandărilor Comisiei de la Veneția, din 13-14 iunie 2008, privind proiectul de lege despre procuratură.

- c. Propunem discutarea, conform criteriilor de cooperare cu societatea civilă menționate mai sus, eventual și într-un format ad-hoc, și aprobarea cât mai grabnică a acestor proiecte. Din punct de vedere practic considerăm necesar de a asigura independența imediată a procuraturii prin renunțarea la imixtiunea politică directă în activitățile acesteia.
- d. Societatea civilă consideră important ca, în paralel cu implementarea prevederilor strategiei și planului de acțiuni privind reforma justiției, să fie implementate rapid reforme pentru a asigura competența și independența financiară a sistemului judecătoresc. Discuțiile purtate dintre structurile de stat și a Programului Bunelor Practici este un prim pas în direcția potrivită. Dorim să încurajăm structurile de stat să implice mai activ diverși reprezentanți ai societății civile în aceste discuții, pentru a transpune aceste discuții în acțiuni concrete cât mai curând posibil pe parcursul anului 2008.

În același timp, amintim că Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT) și ONG Expert-Grup constatau recent⁶, că deși au fost declarate drept prioritare și au determinat acordarea atenției speciale, reformele din sectorul justiției au continuat să fie implementate cu mari deficiențe. Deși se atestă o anumită sporire a transparenței actului de justiție, rămân valabile îngrijorările privind tergiversarea examinării cauzelor, existența corupției; limitarea independenței judecătorești, imixtiunea politică. Sunt practic invizibile eforturile pentru sporirea finanțării instanțelor, nu este promovată majorarea salarizării și a numărului de judecători, nu a crescut numărul personalului auxiliar, remunerarea acestuia rămâne deplorabilă. Eforturile de implementare a măsurilor alternative sunt susținute de instituțiile internaționale și organizațiile societății civile, în timp ce resursele acordate de stat în acest sens sunt minore.

În ce privește problemele din domeniul justiției menționate mai sus:

⁶ ADEPT, Expert-Grup, Euromonitor, ediția 12.

- Pentru o distribuție aleatorie a cazurilor există un regulament provizoriu din martie 2007 al Consiliului Suprem al Magistraturii privind necesitatea implementării distribuției aleatorii a dosarelor, până la instalarea sistemului electronic asigurat prin intermediul Corporației Provocările Mileniului (MCC) al Guvernului SUA. În urma controalelor efectuate în anii 2007 și 2008, de exemplu, la Curtea de apel și la curtea din Ceadâr-Lunga, s-a constatat că acest regulament nu se respectă. Este nevoie de îmbunătățit calitatea procesării cauzelor în instanțele de judecată. Astfel, este necesară implementarea sistemului computerizat MCC de distribuție aleatorie a dosarelor.

- Transparența actului decizional nu este asigurată. Există softul necesar pentru a plasa deciziile curților de primă instanță și a celor de apel, însă acest sistem nu funcționează.

- Pentru profesionalizarea cadrului judecătoresc este suficient să existe Institutul Național de Justiție, promovat de către organismele internaționale. Din păcate se pare că Institutul nu are un curriculum clar pentru instruirea continuă, iar acesta variază în dependență de proiectele internaționale. Acest Institut și-a început activitatea doar în 2007, iar cealaltă structură, care evaluează și promovează judecătorii, Colegiul de Calificare, este format din judecători, ceea ce reduce din independența sa. În alte state din regiune, nu se atestă situația în care există în paralel ambele instituții, în una dintre care judecătorii evaluează tot judecători.

Raportul preliminar al Misiunii OSCE în Republica Moldova privind monitorizarea proceselor de judecată de asemenea menționează o serie de lacune în procesul judiciar. Susținem propunerile și recomandările menționate în acest Raportul și le credem necesare pentru implementare.

În acest sens, propunem, în calitate de primi pași necesari pentru reforma sistemului judecătoresc, să fie examinată posibilitatea unei **contribuții locale și internaționale la crearea unui sistem de bugetare independentă a judecătorilor**, care să fie precedat de o evaluare și introducerea unei examinări obligatorii și publice a candidaților la postul de judecător, de către Consiliul Suprem al Magistraturii. Eventual ar putea fi examinată posibilitatea evaluării eficienței și competenței judecătorilor, cel puțin în cazul judecătorilor care au emis sentințe condamnate în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului.

Amintim că una din organizațiile societății civile, IDIS-Viitorul, a publicat încă în 2006 următoarele recomandări ai experților, la subiectul independenței financiare a instanțelor de judecată, care mai rămân valabile, după cum vedem și din monitorizările ADEPT și Expert-Grup și care sunt comentate de către organizația Juriștii pentru Drepturile Omului în felul următor:

1. Cheltuielile pentru instanțele de judecată trebuie să constituie 1,5–2% din bugetul de stat - pentru anul 2008 acest procentaj a fost cu 33% mai mare decât în 2007 și reprezenta 0,78% din buget, după

cum menționează experții din cadrul organizației Juriștii pentru Drepturile Omului. Din păcate această creștere până acum a însemnat doar o creștere a investițiilor (reparațiilor) capitale, fără o creștere a salariilor.

2. Bugetul instanțelor este format din două bugete separate: bugetul curent și bugetul investițional. Însă se pare că și în 2009, creșterea acestuia nu va însemna creșterea salarizării.
3. Pentru ca bugetul judiciar să fie alcătuit în baza unei Strategii Naționale de Dezvoltare a Sistemului Judecătoresc – este nevoie în primul rând de o evaluare a necesităților sistemului judiciar. De abia după aceasta vom putea vorbi despre o finanțare.
4. Salariul judecătorului la începutul carierei trebuie să fie egal cu 3 salarii medii pe țară, spune IDIS, însă Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a Consiliului Europei, care a efectuat un studiu regional în 2007, constată că în statele învecinate se practică finanțarea minimă de 4 salarii pe economie, pentru o independență financiară.
5. Structura și numărul personalului auxiliar în instanțele de judecată este de competența președintelui instanței.
6. În procesul de elaborare a Bugetului Judecătoriilor, dorim să continue practica prin care Guvernul nu participă în acest proces. Elaborarea bugetului de stat ține de competența Guvernului, însă în ceea ce ține de cheltuielile instituțiilor publice subordonate Guvernului, judecătoriile nu sunt instituții publice subordonate Guvernului.
7. Parlamentul are un rol consultativ în procesul de elaborare a bugetului justiției.
8. Cheltuielile suplimentare, ce asigură buna funcționare a procesului judecătoresc, sunt planificate conform cheltuielilor din anii precedenți, dar se execută conform necesităților. De exemplu, până acum deseori citarea s-a făcut prin scrisori ne-recomandate, pentru a reduce din cheltuieli. Acest fapt a dus la o rată de aproximativ 70% de amânare a dosarelor, din cauza absenței citațiilor din ședința de judecată. Judecătorii nu sunt persoanele care să se ocupe de asemenea decizii administrative, așa cum demonstrează practica. În acest sens, se cere instituirea unui post de funcționar administrativ al instanței de judecată, care ar gestiona aceste subiecte, precum și ar urmări implementarea corectă a sistemului electronic de distribuție a dosarelor.

2.2.6. Subiectul anti-corupție

- a. Susținem apelul Comisiei ca structurile guvernamentale să coopereze cu societatea civilă în vederea implementării depline a prevederilor Planului de acțiuni anti-corupție în Republica Moldova și a recomandărilor Grupului de state împotriva corupției (GRECO) al Consiliului Europei, precum și recomandarea privind depolitizarea activităților Centrului anti-corupție.
- b. La subiectul menționat mai sus și anume cel al **justiției, tema combaterii corupției** poate fi dezvoltată cu următoarele recomandări. Astfel, în sistemul judecătoresc există reguli rigide în ce privește termenul în care un

judecător poate fi tras la răspundere. Acesta este de șase luni și după expirarea lui în cazul în care investigația începe târziu, termenul este deseori depășit. Adicional, de subiectul corupției ar trebui să se ocupe Colegiul Disciplinar, care e compus și el din judecători. Colegiul, de altfel, nu se poate autosesiza. Sesizările trebuie să vină din partea Consiliului Suprem al Magistraturii, iar numărul cererilor la Consiliu este de aproximativ 200, pe când la Colegiul disciplinar ajung 20, așa cum a fost în luna iulie 2008, iar judecătorii din Colegiu au de judecat și cazurile lor. Inspecția judiciară a fost creată în 2007, însă nu se poate afirma că aceasta funcționează. Este nevoie de implementat cel puțin două prevederi menționate mai sus, distribuția aleatorie a dosarelor cu implementarea sistemului computerizat de distribuție a acestora și demararea activităților inspecției juridice

- c. La subiectul evitării corupției în sistemul de justiție, vom menționa că ONGurile în domeniul justiției și drepturilor omului atestă că pe parcursul lunii iulie, dintre toate dosarele examinate de colegiul economic, 30% din cazuri au fost inițiate de procurori drept acțiuni în favoarea unei sau alte companii. Drepturile acestora de intervenție sunt foarte largi.
- d. Este necesară de asigurat transparența **în domeniul achizițiilor publice**. Toate achizițiile vor fi efectuate în conformitate cu principiile competiției deschise, iar tenderele vor fi deschise și participanților din străinătate, obligatoriu în cazul sumei ce depășește 1 mln lei. De asemenea, în acest caz, vor fi plasate anunțuri în presa internațională și regională cu renume.
- e. Vor fi făcute publice **Rapoartele curente ale Curții de Conturi**. Procuratura se poate autosesiza în baza rapoartelor Curții de Conturi, iar evoluțiile în ce privește finalitatea dosarelor să fie făcute cunoscute publicului, cel puțin pe paginile web ale Procuraturii.
- f. Reiterăm că este necesară informarea deplină a publicului referitor la toate cazurile de corupție, precum și evaluarea cauzelor care nu permit sancționarea celor cărora li s-au deschis dosare (ancheta necalitativă, comandă politică, influențarea judecătorilor sau a altor reprezentanți ai organelor de drept). Ar fi necesar să fie reevaluate relațiile dintre CCCEC și MAI în vederea consolidării transparenței în ce privește procesarea cazurilor de corupție, inclusiv în interiorul instituțiilor menționate. Se impune, de asemenea, limitarea competenței CCCEC doar la investigarea cazurilor de corupție, iar delictele fiscale să fie trecute în competența MAI/Procuraturii Generale/Ministerului Finanțelor. Ar fi, la fel, necesară evaluarea activității CCCEC nu prin prisma exclusivă a datelor statistice naționale, ci și prin intermediul altor criterii de performanță, inclusiv concluziile organizațiilor de apărare a drepturilor omului.

2.3. Drepturile omului și libertățile fundamentale

- a. Au fost adoptate o serie de acte legislative conforme Planului de acțiuni 2004-2008 privind drepturile omului, cum este ratificarea documentelor ONU și a Consiliului Europei privind drepturile civice și politice, împotriva torturii, drepturilor copilului, drepturilor persoanelor cu deficiențe.
- b. Deoarece numărul dosarelor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) este în creștere, susținem ideea conform căreia, ca și în cazul altor

norme europene, structurile de stat trebuie să treacă de la adoptarea legislației în domeniu la implementarea acesteia, ceea ce reprezintă restanța cea mai serioasă a Republicii Moldova. În particular, la acest capitol al drepturilor și libertăților fundamentale, se are în vedere respectarea legislației anti-discriminare, implementarea în practică a libertății de expresie, libertăților mass-media, a minorităților naționale, posibilitatea de a profesa culte religioase, altor drepturi fundamentale ale omului. În acest sens, urmează să fie organizate traininguri adiționale în domeniu pentru funcționari, în paralel cu transmiterea unor instrucțiuni interne organelor respective.

- c. Așa cum am recomandat mai sus, la subiectul reformelor din sistemul judiciar, este nevoie să se treacă la implementarea, eventual cu o contribuție internațională, a unui sistem de bugetare independentă a judecătorilor, precedat de o evaluare și introducerea unei examinări obligatorii și publice a candidaților la postul de judecător, de către Consiliul Suprem al Magistraturii. Ar urma, în acest context, să fie implementat un program de re-examinare a judecătorilor, în particular eficiența și competența judecătorilor care au emis sentințe condamnate în cadrul CEDO.

2.3.1. Dreptul la libera exprimare și libertatea mass-media sunt subiecte deosebit de acute în Republica Moldova.

- a. **Dreptul la libera exprimare** face parte din obligațiunile de consolidare a instituțiilor democratice din Republica Moldova, care au fost promise de către oficialitățile Republicii Moldova în luna mai 2008 de la Bruxelles, cu ocazia adoptării deciziei privind începutul procedurii de reflecție privind negocierea unui nou Acord cu UE. Acestor promisiuni, însă, au urmat acțiuni exagerate ale unor ofițeri de interne în cazul unor jurnaliști care demonstrați sau filmau în locuri publice, a Procuraturii și judecătorilor în cazul unor forumiști minori, care în primul rând se arătau nemulțumiți de partidul de guvernământ și doar în al doilea rând utilizau un limbaj neadecvat forumurilor, ceea ce impregnează o conotație de intimidare politică a acestor persoane prin intermediul organelor de securitate și judiciare. Considerăm că toate aceste acțiuni ale poliției, procuraturii și a judecătorilor vizați, nu corespund literei legii, spiritului de liberă exprimare și limitează drepturile garantate ale omului.

În cazul particular al forumiștilor minori, acțiunile de intimidare trebuie să fie oprite imediat, să fie făcută o declarație politică, prin care să fie exprimat regretul față de astfel de acțiuni și să se renunțe la acestea, iar cei care se fac direct responsabili pentru interpretarea vădit exagerată a prevederilor legale să fie sancționați pentru depășirea atribuțiilor. Juriștii din cadrul organizațiilor neguvernamentale deja s-au exprimat pe marginea acestui caz individual. Eventual, ar fi de dorit ca să fie examinată necesitatea modificării legilor în cauză, în cazul în care acestea permit o interpretare prea largă a ideii de subminare a statului.

Ar fi salutar și o contribuție a aleșilor poporului, care ar putea să se adreseze către Curtea Constituțională cu o cerere de interpretare a legislației în domeniu.

În sensul libertății de exprimare vom menționa declarația din 17 iulie 2008 a Ambasadelor UE prin care acestea critică problemele existente în legătură cu libertatea mass-mediei, dar în același timp, probabil în semn de încurajare, sugerează că Republica Moldova a înregistrat progrese veritabile în îmbunătățirea cadrului legislativ privind libertatea de exprimare. Centrul Independent de Jurnalism menționează în acest context, că, de fapt, proiectul de lege privind libertatea de exprimare elaborat de acest Centru e încă în etapa de proiect și nu se poate spune că alte legi care ar conține prevederi de acest fel, și ar și funcționa realmente pot fi găsite.

Un alt subiect în contextul libertății de exprimare este menționat de către organizația Article 19. Aceasta consideră că Proiectul de lege cu privire la secretul de stat, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova în primă lectură la 16 octombrie 2008, conține mai multe deficiențe care reprezintă un pericol substanțial pentru dreptul la libertatea de exprimare și accesul la informație. Definiția „secretului de stat” este formulată într-un mod prea general și include și informațiile create și deținute de persoane particulare. Prevederea privind procedura de secretizare este considerată drept excesiv de largă și oferă posibilitatea de atribuire la secretul de stat a informației ce nu are legătură directă cu securitatea națională, așa cum este cea cu conținut economic, științific sau informații cu privire la administrarea publică. Mai mult ca atât, „testul prejudiciului” utilizat pentru stabilirea

gradului de secretizare este foarte slab și durata secretizării este destul de mare.

Susținem ideea ARTICLE 19 conform căreia Republica Moldova, în virtutea obligațiilor contractate prin semnarea Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP) și a Convenției Europene pentru Drepturile Omului (CEDO), trebuie să aducă Proiectul de lege în conformitate cu standardele internaționale în acest domeniu. Printre recomandările lansate în memorandum, ARTICLE 19 sugerează Republicii Moldova să introducă fie în Proiectul de lege cu privire la secretul de stat, fie în Legea privind accesul la informație, prevederea conform căreia în caz de neconcordanță între prevederile cu privire la secretizarea informației și cele cu privire la accesul la informație, ultimele vor prevala. De asemenea, organizația internațională recomandă ca Proiectul de lege să includă posibilitatea divulgării informației în cazurile în care interesul public prevalează și consideră că prevederea referitoare la prevalarea interesului public ar trebui aplicată și față de informația cu privire la colaborarea anumitor funcționari publici cu serviciile de securitate în perioada comunistă.

- b. Problemele serioase legate de libera exprimare și **libertatea mass-media** sunt rezultatul unei implementări „interpretative” a legislației naționale și internaționale în vigoare, precum și a unor acțiuni deliberate ale guvernării.

Deși Codul Audiovizualului a fost adoptat încă în luna iulie 2006, implementarea acesteia denotă o implicare directă a politicului în activitatea instituțiilor mass-media.

Rapoartele organizației internaționale Freedom House plasează Republica Moldova printre țările parțial libere, în 2007 la același nivel cu Guatemala, Liberia, Nigeria și Zambia și menționează că țara noastră a cunoscut un regres în ce privește libertatea presei. Acestor evaluări în domeniul mass-media li se alătură și o serie de rapoarte și declarații a organizațiilor mass-media și în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova.

Pe parcursul anului 2008, Centrul Independent de Jurnalism, Asociația Presei Independente, Asociația Presei Electronice, Comitetul pentru Libertatea Presei, Uniunea Jurnaliștilor din Republica Moldova, Centrul de Promovare a Libertății de Exprimare și a Accesului la Informație „Acces-Info”, Centrul de Investigații Jurnalistice, Centrul Tânărului Jurnalist au publicat un Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova, pentru perioada 3 mai 2007 - 3 mai 2008. De asemenea, Uniunea Jurnaliștilor din Republica Moldova și organizațiile reprezentative ale jurnaliștilor profesioniști, editorii de presă scrisă și audiovizuală independente au venit cu un Raport-rechizitoriu pe Fapte Anti-presă. În cadrul acestor documente privind monitorizarea situației în domeniul libertății mass-media este menționat că prin Consiliul Coordonator al Audiovizualului, este controlată acordarea licențelor de emisie, iar puterea a continuat să acapareze, prin persoane interpuse, posturi de radio și TV independente, asigurându-și monopolul asupra posturilor TV cu acoperire națională. Posturile de mass-media din Republica Moldova sau anumiți jurnaliști au continuat să fie ținte ale faptelor anti-presă. Declarația Ambasadorilor UE din 17 iulie 2008 a fost concludentă în acest sens. Astfel, declarația în cauză stipula, printre altele că „*Ținem să subliniem că libertatea de exprimare, pluralismul și independența mass-media, cât și*

accesul liber la informație obiectivă, variată și echilibrată joacă un rol decisiv pentru alegători în stabilirea preferințelor lor electorale în baza unei opțiuni documentate. Cu toate că Republica Moldova a înregistrat progrese veritabile în îmbunătățirea cadrului legislativ privind libertatea de exprimare, rămânem îngrijorați de acțiunile întreprinse de către organele de drept împotriva mass-media, a independenței editoriale a „Teleradio-Moldova” și a pluralismului în sectorul audiovizual în întreaga țară.” În acest context vom menționa că reformarea Companiei de Stat „Teleradio-Moldova” în serviciu public a fost doar mimată, soldându-se în realitate cu epurări ale jurnaliștilor pe criterii politice, fără o reformare serioasă a politicii editoriale în direcția pluralismului, reflectării obiective a evenimentelor de interes public

Pentru opiniile critice, de reformare ale Companiei „Teleradio-Moldova”, în contextul discuțiilor privind apariția aproape unilaterală a reprezentanților partidului de guvernare în emisiunile posturilor Companiei, doi membri ai Consiliului de Observatori sunt purtați în judecată de către conducerea Companiei, care este potrivit legii subordonată autorității Consiliului de Observatori. Din mai 2007 și până în 2008, nici unul dintre acești Membri ai Consiliului de Observatori, nici organizațiile pe care aceștia le reprezintă nu au mai fost menționate în vreun program de știri ori de analiză a companiei. Vom aminti în contextul de mai sus de faptul că regulamentul Consiliului de observatori al „Teleradio-Moldova” include și obligația membrilor de a prezenta în scris Declarații asupra neafilierii lor politice. Până în prezent nici unul dintre membrii Consiliului nu au prezentat asemenea declarații. Nerespectarea regulamentului de funcționare a Consiliului pune la îndoială atât deciziile acestuia, cât și imparțialitatea membrilor săi.

Organizațiile mass-media consideră că actualul Cod al Audiovizualului a fost redactat de o manieră care să asigure menținerea controlului PCRМ asupra majorității Consiliului Coordonator al Audiovizualului și asupra Companiei publice „Teleradio-Moldova”, și să permită privatizarea posturilor municipale „Antena C” și „Euro TV Chișinău”.

Într-un caz concret de utilizare a limbajului licențios de către un post TV care susține partidul de guvernământ, organizațiile mass-media afirmă că după o intervenție a PCRМ, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a refuzat să examineze chestiunea limbajului. O solicitare de acest fel a formulat și Biroul Permanent al Parlamentului, în ședința din 1 aprilie 2008, în prezența președintelui CCA, Gheorghe Gorincioi, care a recunoscut că, pe parcurs, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a primit mai multe sesizări din partea cetățenilor privind utilizarea limbajului obscen în cadrul emisiunii „Povești cu măști”, și a promis că sesizările respective vor fi examinate în cadrul ședinței publice din 8 aprilie 2008. După câteva amânări, în ședința din 17 aprilie, 5 din cei 8 membri CCA, prezenți la ședință, s-au opus discutării acestei chestiuni. Printre cei care au votat împotriva s-a numărat și președintele Consiliului Coordonator al Audiovizualului dl Gheorghe Gorincioi. Conform art. 6 (2) al Codul Audiovizualului „este interzisă difuzarea de programe care conțin pornografie, violență exagerată sau limbaj licențios”, iar Consiliul Coordonator al Audiovizualului are obligația de “a investiga, în termen de 15 zile din data sesizării, cererile și plângerile depuse”. (art. 37, al. 4)

Asociația Presei Electronice (APEL), sub egida căreia 10 organizații mass-media și din domeniul drepturilor omului monitorizează modul în care sunt aplicate prevederile Codului audiovizualului au afirmat în luna iunie 2008 că procesul de organizare și desfășurare a concursului pentru utilizarea frecvențelor radio și canalelor TV din 7 mai curent a purtat un caracter defectuos și s-a derulat cu abateri de la legislația în vigoare, adică fără ca instituția Consiliului Coordonator al Audiovizualului să elaboreze expres cerințele față de serviciile de programe pentru frecvențele radio și canalele TV anunțate la concurs, așa precum prevede legislația în vigoare.⁷

De asemenea, în Memoriul organizațiilor mass-media sunt aduse cazuri concrete de abuzuri împotriva presei neafiliate puterii, cum ar fi interzicerea de acces a unor jurnaliști la întâlniri deschise pentru public, inclusiv, în contextul relațiilor cu UE, la întâlnirea comisarului european pentru relațiile externe și politica europeană de vecinătate, Benita Ferrero-Waldner, cu studenții Universității de Stat din Chișinău.⁸

Mai recent organizațiile mass-media și-au exprimat regretul și față de îngrădirea de către autoritățile centrale a accesului jurnaliștilor străini la informație prin neacreditarea acestora sau prin tergiversarea nemotivată a procedurii de acreditare. De exemplu în cazul unui jurnalist din Republica Moldova, care colaborează cu o agenție din România, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova tergiversează acreditarea acestui jurnalist pentru o perioadă mai mare de o lună, iar fără o astfel de acreditare nu se poate asigura acces la alte instituții. Prin contrast, același jurnalist a fost acreditat în doar două zile de către autoritățile auto-proclamate transnistrene, care au o atitudine mai rezervată față de România.⁹

- c. Considerăm oportună ajustarea legislației care ține de selecția Consiliului Coordonator al Audiovizualului și conducerii Companiei Teleradio-Moldova, astfel încât să fie asigurată independența ambelor instituții, majoritatea membrilor ambelor instituții fiind asigurată de către reprezentanți realmente neafiliați din societatea civilă și cadrul profesoral din domeniu, cu o participare minimă (total 1-2) a reprezentanților partidelor politice sau structurilor guvernamentale. În acest context solicităm implementarea recomandărilor organizației neguvernamentale internaționale ARTICLE 19 oferite în cadrul comentariilor din iulie 2007 pe marginea Codului Audiovizual al Republicii Moldova¹⁰ și a recomandărilor expertului OSCE, efectuate pe marginea Analizei Regulamentului Consiliului de Observatori al Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova.”¹¹

În același context, credem că este important să fie asigurată independența și transparența reală a acordării frecvențelor, ceea ce nu a fost cazul de la adoptarea Codului și funcționării CCA până acum pe motive de dependență politică a membrilor CCA. Amintim despre recomandarea din acest raport privind asigurarea unui acces nediscriminatoriu, eventual prin intermediul unei legi, a tuturor partidelor la postul de televiziune TVM, în orele de

⁷ <http://www.azi.md/news?ID=49871>

⁸ http://www.ijc.md/index.php?option=com_content&task=view&id=340 sau <http://www.azi.md/news?ID=49483> (în engleză)

⁹ <http://www.azi.md/news?ID=49329>

¹⁰ <http://www.article19.org/pdfs/analysis/moldova-bro-psb-07-rom.pdf>

¹¹ http://www.osce.org/documents/mm/2007/07/28331_ro.pdf

vârf, astfel reflectând faptul că această televiziune este una publică, adică a tuturor cetățenilor. Toate acțiunile necesare pentru îndeplinirea acestor recomandări ar urma să fie discutate și coordonate cu societatea civilă în cel mai scurt timp, în prezența reprezentanților Delegației CE, OSCE, altor instituții interesate. Prevederile sau acțiunile asupra cărora s-a convenit în cadrul acestor întrevederi urmează să facă parte dintr-un Plan de acțiuni al Parlamentului Republicii Moldova, iar implementarea sau lipsa de implementare a acestora să facă parte din procedura de evaluare a progreselor RM pe calea integrării europene.

Considerăm necesar să atragem atenția și asupra recomandărilor societății civile din domeniul mass-media formulate în Memoriul organizațiilor din domeniu, conform cărora pentru asigurarea unei libertăți reale a presei, în conformitate cu principiile unei societăți democratice și normele internaționale, autoritățile din Republica Moldova ar trebui:

- Să reacționeze și să pedepsească vinovații în cazurile de agresiune împotriva jurnaliștilor, de intimidare și hărțuire a presei, de violare a dreptului la exprimare, de îngrădire a accesului la informația de interes public;
 - Să asigure aplicarea jurisprudenței și practicii CEDO de către instanțele judecătorești și colaboratorii organelor de drept;
 - Să asigure transparența proprietății mass-media și să se evite monopolizarea mass-media de anumite forțe politice și grupuri de interese;
 - Să perfecționeze cadrul legal și să asigure funcționarea legilor în vigoare, inclusiv: să depolitizeze Consiliul Coordonator al Audiovizualului și să perfecționeze cadrul legislativ privind acordarea licențelor de emisie și a frecvențelor; să revizuiască legislația privind Instituția publică a audiovizualului pentru asigurarea independenței reale a companiei publice; să modifice Codul Civil astfel încât mărimea compensațiilor să fie proporțională cu prejudiciile aduse, iar în cazul persoanelor publice să se ia în considerare un grad mai mare de expunere față de critică;
 - Să nu admită discriminarea mass-media în funcție de forma de proprietate și pe criterii politice, să ia măsuri pentru încurajarea investițiilor locale și internaționale în domeniul mass-media.
- d. În fine considerăm oportun să amintim despre necesitatea respectării recomandărilor Comitetului de miniștri al Consiliului Europei privind măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de comunicare în masă (nr. R (99) 1, din 19 ianuarie 1999), privind garantarea independenței serviciului public de radiodifuziune (nr. R (96) 10, din 11 septembrie 1996) și privind măsurile de promovare a transparenței mijloacelor de comunicare în masă (nr. R (94) 13 din 22 noiembrie 1994).
- e. În ce privește **accesul la informație**, legislația națională creează condiții favorabile pentru exercitarea dreptului la informație atât prin prevederile din Constituția Republicii Moldova (adoptată la 29 iulie 1994, Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994), cât și prin cele ale Legii privind accesul la informație (nr. 982-XIV din 11.05.2000, Monitorul Oficial nr. 88-90 din 28.07.2000). De menționat, că în Republica Moldova circa 400 de acte legislative din toate domeniile conțin prevederi referitoare la accesul la informație: activitatea instituțiilor publice, economie, cultură, știință, învățământ, muncă, sănătate, ecologie, relații externe etc. De regulă,

prevederile actelor normative sunt în concordanță cu Legea privind accesul la informație. Totuși, unele dintre ele, urmează a fi abrogate, modificate sau reactualizate, inclusiv: **Legea pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului** (nr. 797-XVI din 02.04.1996, Monitorul Oficial nr. 50 din 07.04.2007); **Legea despre statutul deputatului în Parlament** (nr. 39-XIII din 07.04.1994, Monitorul Oficial nr. 4/78 din 3.04.1994); **Legea privind actele legislative** (nr. 780-XV din 27.12.2001, Monitorul Oficial nr. 36-38 din 14.03.2002); **Legea cu privire la Guvern** (nr. 64-XII din 31.05.1990, Monitorul Oficial nr. 131 din 26.09.2002).

Este salutar faptul că, în sfârșit, a fost adoptată Legea privind transparența decizională, elaborată de Centrul „Acces-Info”, cu concursul altor organizații nonguvernamentale și care creează noi posibilități de extindere a participării publicului în procesul decizional, sensibilizarea opiniei publice.

Totodată, Centrul „Acces-Info”, tot așa ca și ARTICLE 19 mai sus, la subiectul privind dreptul la libera exprimare, consideră că este regretabilă adoptarea noii Legi cu privire la secretul de stat, elaborată de Serviciul de Informații și Securitate, fără consultarea societății civile. Parlamentul nu a luat în considerație nici protestele organizațiilor nonguvernamentale, nici opiniile unor organizații internaționale. În rezultat, a fost pus în pericol dreptul de acces la mai multe categorii de informații de interes public. Noul act normativ, în mai multe cazuri, este mult mai restrictiv decât legea abrogată.

- f. Susținem pe deplin recomandările Comisiei Europene privind implementarea corectă a legii privind **accesul la informație**, considerând că până acum reprezentanții guvernului nu au implementat-o într-o manieră suficientă, după cum arată și datele aduse mai jos, din raportul „Acces-Info”, la subiectul cooperării dintre societatea civilă, Guvern și Parlament. Vom aminti că în raportul său, „Acces-Info” menționează în mod particular că „orice s-ar afirma despre importanța dreptului la informație, oricât de exigente ar părea indicațiile conducerii de vîrf, **rezultatele monitorizării denotă o atitudine neglijentă și iresponsabilă din partea majorității autorităților și instituțiilor publice față de respectarea riguroasă a legislației în vigoare și standardelor internaționale în domeniul accesului la informație**. Astfel, rezultatele generale ale monitorizării sînt absolut nesatisfăcătoare: din cele 4839 cereri de informații, adresate autorităților/instituțiilor publice, solicitanții au primit răspunsuri doar în proporție de 19,3%. Din cele 934 cereri, la care au fost primite răspunsuri, numărul celor complete e de 78,1%, incomplete – 13,8%, formale – 8,1%. Organizațiile nonguvernamentale au primit 18,5% de răspunsuri; mass-media - 21,2% de răspunsuri; cetățenii - 17,2%. Numărul de răspunsuri la cererile cetățenilor, comparativ cu cel obținut de mass-media (deși și acesta este extrem de nesatisfăcător), e mult mai mic decât era de așteptat.”

În același raport găsim și o serie de explicații în ce privește răspunsurile în funcție de nivelul administrației, iar ulterior se face **o comparație între rezultatele din 2008 cu cele din anul 2006 prin care se atestă o scădere a respectării dreptului de acces la informație și a calității răspunsurilor, cea ce este o tendință extrem de îngrijorătoare**.

Astfel, „Acces-Info” menționează că „Răspunsurile primite, în funcție de nivelul autorității/instituției publice contrastează esențial. De fapt, aceasta e

și firesc, deoarece la etapa actuală atitudinea funcționarilor publici față de respectarea legislației în ansamblu și în particular este disproportională. Astfel, instituțiile de nivel central au dat răspunsuri la 52,8% din cereri (inclusiv, 17,2% - incomplete și formale); cele din municipii – 36,5% (14,4% - incomplete, formale), de nivel raional – 27,6% (29,5% - incomplete, formale), de nivel local (primăriile satești) – 10% (11,3% - incomplete și formale). Incredibil de joase sînt rezultatele la cererile adresate instituțiilor desconcentrate – 6,3% (28,7% - incomplete și formale). Majoritatea instituțiilor desconcentrate, în răspunsuri, s-au referit la organele ierarhic superioare, care le-au interzis să ofere informații de sine stătător.

Menționăm că la monitorizarea din 2006 rata răspunsurilor primite de la instituțiile respective era mult mai mare: conducerea de vîrf – 86,1%; organele de drept și de control – 83,33%; ministerele – 80,6%; agențiile, birourile, serviciile – 76,52%; alte instituții statale de nivel central – 84,38%. Este dificil de a explica această scădere bruscă, cu atît mai mult că pe parcursul ultimilor doi ani s-au făcut numeroase declarații în favoarea accesului la informație și a libertății de exprimare.”

Deși autoritățile centrale prezintă o statistică mai bună decît unitățile administrative locale, de exemplu, numărul de răspunsuri formale și incomplete demonstrează că acestea nu au respectat pe deplin litera sau spiritul acestei legi.

Rezultatele evaluării recente a accesului la informații, realizate de reprezentanți ai mass-media și organizațiilor nonguvernamentale în domeniul libertății de exprimare și a accesului la informație, sub egida Centrului „Acces-Info”, de asemenea sunt departe de a fi satisfăcătoare. Continuă să persiste discrepanța vădită dintre declarațiile oficialilor privind importanța și necesitatea accesului la informație și transparența în procesul decizional și realitate.

Problema principală constă în lipsa unui mecanism clar și eficient de informare permanentă, obiectivă și operativă a publicului, de stabilire a unui dialog interactiv al instituțiilor statale cu cetățenii, de implicare a acestora în procesul decizional. Urmează a fi luate măsuri în scopul îmbunătățirii conținutului site-urilor mai multor autorități și instituții. Continuă să rămână frecvente refuzurile la cererile de informație, inclusiv cele adresate de către jurnaliști. Nu totdeauna deciziile judecătorești în litigiile privind accesul la informație sînt executate operativ și integral. Mai multe deficiențe au fost semnalate la un șir de instituții desconcentrate, care se consideră a fi absolvite, în mod eronat, de obligația furnizării informațiilor oficiale. Se resimte ineficiența activităților sporadice în domeniul sensibilizării opiniei publice, educației civice, desfășurate de instituțiile statale și organizațiile nonguvernamentale în ceea ce privește o mai bună cunoaștere ale drepturilor omului și lichidării analfabetismului juridic, fapt care adeseori generează pasivitatea și ineficiența cetățenilor. În scopul realizării liberului acces la informație sînt necesare acțiuni concrete la nivel statal și instituțional, inclusiv:

- recunoașterea în întreaga ierarhie a autorităților și instituțiilor publice a dreptului la informație drept bază pentru participarea cetățenească, buna guvernare, eficiență în administrația publică, transparență în prevenirea și combaterea corupției, dezvoltare

generală și realizarea drepturilor social-economice, civile și politice;

- modificarea legislației în concordanță cu normele constituționale, Legea privind accesul la informație și standardele actelor internaționale la care Republica Moldova este parte, crearea unor instrumente concrete de implementare a acestora;
- instituirea unui control sistematic din partea Parlamentului și Guvernului privind asigurarea de facto a liberului acces la informație și transparenței în procesul decizional;
- evaluarea cantitativă și calitativă, colectarea datelor statistice, raportarea anuală obligatorie;
- crearea și dezvoltarea unui sistem complex, în corespundere cu posibilitățile tehnologice moderne, la toate nivelurile, pentru informarea cetățenilor, inclusiv prin intermediul paginilor-web oficiale;
- alocarea resurselor necesare pentru o administrare eficientă și adecvată a unui sistem informațional integru, consolidarea managementului informațional la toate instituțiile, inclusiv în cadrul serviciilor de presă, de relații publice;
- ridicarea nivelului de înțelegere adecvată a importanței dreptului de acces la informație, asigurarea posibilității de exercitare a acestui drept în cadrul multiplelor activități educaționale ale publicului.

2.3.2. Legile ce țin de **dreptul la libera asociere** nu sunt implementate sau implementarea lor se face în mod selectiv.

Vom atrage atenția asupra faptului că pe lista subiectelor nesoluționate în ce privește dreptul la libera asociere, atestăm interdicția de a forma partide regionale, ceea ce ar putea afecta o serie de comunități locale în sudul și nordul republicii. O altă problemă în acest domeniu ține de societatea civilă, care menționează că procedura de înregistrare a ONG-urilor a devenit mult mai dificilă și mai selectivă. Astfel, de exemplu, Asociația ANTEIM a fost înregistrată după 4 luni de negocieri.

Respectarea jurisprudenței în acest domeniu este imperativă pentru asigurarea unor norme democratice minime, iar cei care se fac culpabili de încălcarea acestor norme ar urma să fie sancționați.

2.3.3. Libertatea de confesiune a fost pusă la îndoială prin declarațiile președintelui Republicii Moldova de „ieșire din hotărârile CEDO” privind înregistrarea uneia din bisericile din Republica Moldova și activitatea acesteia pe teritoriul țării. Autoritățile Republicii Moldova, în același timp, au demonstrat public susținerea față de o singură autoritate religioasă - Mitropolia Moldovei, care primește beneficii fiscale și politice, anumiți reprezentanți ai clerului acesteia au obținut pașapoarte diplomatice, Mitropolia are asigurată câteva ore pe săptămână pentru discuții pe teme religioase la Compania „Teleradio-Moldova”, pe când celelalte biserici și culte nu se bucură de o astfel de susținere sau sunt discriminate. S-au atestat cazuri de campanie de imagine negativă, pe motivul ca anumiți oponenți ai guvernării fac parte din altă biserică (cazul Formuzal).

Considerăm necesară renunțarea la restricțiile politice față de diversele confesiuni din Republica Moldova, care nu fac parte din Biserica ortodoxă subordonată Patriarhiei Rusiei. De asemenea este necesară modificarea Legii Republicii Moldova privind cultele religioase și părțile lor componente nr. 125-XVI din 11/05/2007 în sensul cerut de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei.

2.3.4. Așa cum am menționat mai sus, la subiectul cooperării societății civile cu Parlamentul, este necesară reformarea instituției **Avocatului Parlamentar**, astfel încât acesta să fie numit cu participarea activă și consultarea a societății civile. Centrul CREDO și o serie de alte organizații în domeniul dreptului omului au formulat un set de propuneri concrete la acest subiect, după cum urmează:

Organizațiile semnatare cheamă autoritățile abilitate:

- 1) Să se conformeze prevederilor cu referire la termenele prevăzute în (art.5(2)), (art.6(3)) ale Legii cu privire la avocații parlamentari;
- 2) Să inițieze procedura de numire a avocaților parlamentari, iar în cazul în care aceasta a început, să facă publică informația privitor la aceasta;
- 3) Să urmeze în procedura de numire a candidaților pentru posturile de avocați parlamentari principiile și practicile de bună guvernare, transparență și de implicare a actorilor interesați, în conformitate cu principiile de la Paris privind funcționarea instituțiilor specializate ale avocaților parlamentari și în baza Recomandărilor Consiliului Europei;
- 4) Să se respecte cerințele de înaltă competență profesională în domeniul drepturilor omului și o reputație ireproșabilă pentru candidați, prevăzute de art. 3 al Legii cu privire la avocații parlamentari și de Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.

Mai mult, considerăm oportun să propunem ca atribuțiile avocatului parlamentar să fie extinse astfel încât să meargă mai departe de rolul consultativ pe care îl are acum.

Credem că există necesitatea ca recomandările acestei instituții, precum și a Centrului pentru Drepturile Omului, să fie prezentate în cadrul unor ședințe deschise, lunare, organizate în comun cu Comisia Parlamentară, structurilor guvernamentale de resort și societatea civilă, organizațiile internaționale, după care să urmeze acțiuni concrete în vederea remedierii problemelor depistate.

2.3.5. Soluționarea amiabilă a litigiilor – deși subiectul reformelor în domeniul justiției a fost tratat mai sus, rămâne încă nesoluționată problema utilizării tot mai frecvente și necorespunzătoare a detenției preventive și a soluționării litigiilor. Se cere renunțarea la practica conform căreia o mare parte a cererilor de detenție preventivă să fie aprobate, renunțând la alternativele legislative prin care judecătorul poate, de la caz la caz, aproba cauțiune sau alte metode fără să recurgă la detenție preventivă, care predispune la crearea unor abuzuri, inclusiv prin intimidare și uneori tortură. Legea privind medierea va intra în vigoare de la 1 iulie 2008. Este necesară implementarea acestei legi, pregătirea sistemului judiciar și de drept în acest sens și instituirea unui mecanism prin care să fie evitat abuzul. Credem că societatea civilă, precum și organizațiile internaționale ar trebui să fie implicate în procesul de monitorizare și de susținere a proiectelor ONG specializate. Acțiunile de acest gen și organizarea unor mese rotunde la care să participe toți actorii cunoscuți, ar facilita identificarea problemelor și elaborarea unor recomandări pe parcursul perioadei următoare de implementare.

2.3.6. Prevenirea torturii

În raportul său pe 2008, Amnesty International menționează că în Republica Moldova tortura și maltratarea este răspândită pe larg la nivel de sistem. Amnesty menționează, în acest context Raportul preliminar din noiembrie 2007 a Comitetului pentru Prevenirea Torturii (CPT) al Consiliului Europei, reprezentanții căruia au vizitat Moldova în 2007. Astfel, CPT afirmă că aproximativ o treime din persoanele intervievate în timpul vizitei, au făcut acuzații credibile cu privire la tortură și alte tipuri de maltratare. Cercetătorul Amnesty International pe Moldova a vizitat Republica Moldova pentru a examina pușcăriile, izolatoarele poliției, pentru a se întâlni cu polițiștii, avocații, victimele torturii, apărătorii drepturilor omului. În rezultat experții Amnesty susțin că deși au fost întreprinse eforturi de a ajusta legislația la standardele europene și internaționale, practica și atitudinile rămân în urma legislației. Tratatamentul degradant și abuzul deținuților rămân a fi o normă. Canalele de recurs sunt în continuare blocate. Lipsa de transparență favorizează în continuare același comportament. Amnesty International Moldova susține existența unei discrepanțe majore între afirmațiile autorităților și realitate. Tortura este o problemă sistemică și e nevoie de o abordare complexă pentru eliminarea ei.

Conform raportului Comitetului Helsinki pentru Drepturile Omului, de la începutul anului Comitetul a primit aproximativ 40 de sesizări privind condițiile degradante și abuzuri fizice în închisori. Republica Moldova a fost condamnată în 18 cazuri la CEDO pentru aplicarea torturii și tratamentul degradant. Practica torturii nu poate fi tolerată. Mecanismul Național de Prevenire, stabilit prin Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii (OPCAT), va trebui să fie implementat pe deplin, inclusiv prin verificări și inspecții ad-hoc, direct de către asociațiile interesate, care să primească drept de acces imediat la persoanele în centrele de pre-detenție și detenție.

Se cer, pentru început, în calitate de primi pași:

- reducerea perioadei aflării în izolator de la 72 la 48 de ore;
- transferul izolatoarelor din responsabilitatea poliției în cea a Departamentului Penitenciare;
- În timp se cere, eventual cu ajutorul UE și altor donatori, de asigurat condițiile necesare pentru ca arestul preventiv să nu dureze mai mult de șase luni și situația în cauză să fie monitorizată.

2.3.7. În ce privește **drepturile sindicatelor și standardele de muncă** – în primul rând este nevoie de asigurat independența sindicatelor și implementarea standardelor Organizației Internaționale de Muncă, menționate în Raportul Comisiei Europene.

2.3.8. Susținem recomandările Comisiei Europene în domeniile **combaterii traficului cu ființe umane, respectării drepturilor copiilor și persoanelor cu deficiențe, a minorităților naționale**. Susținem pe deplin ideea implicării cât mai active a femeilor în viața publică, a **respectării drepturilor femeilor**, necesității adoptării legislației privind prevenirea violenței în familie și implementării acțiunilor stipulate în Planul de acțiuni conform legii privind șansele egale pentru femei și bărbații.

2.3.9. Dorim, adițional, să **propunem** Comisiei Europene organizarea unor **consultări cu societatea civilă** din Republica Moldova, prin care să fie asigurată informarea reciprocă și independentă a situației în domeniile respectării drepturilor omului. Sugerăm stabilirea unui calendar de consultări cel puțin o dată la trei luni, eventual și mai des, în dependență de situație și apariția unor subiecte de interes comun.

3. COOPERAREA ÎN DOMENIUL POLITICII EXTERNE ȘI DE SECURITATE, PREVENIREA CONFLICTELOR ȘI MANAGEMENTUL CRIZELOR

Considerăm că un domeniu important pentru Republica Moldova, în cadrul căruia țara noastră poate contribui la stabilitatea regională și internațională, este cel al politicii externe. Implicarea tot mai activă a Chișinăului în acțiunile externe ale UE ar permite o apropiere și o mai mare integrarea a Moldovei în politicile UE, dar și o implicare mai serioasă a Uniunii Europene în regiunea Mării Negre și nemijlocit în soluționarea problemelor de securitate cu care se confruntă Republica Moldova.

3.1. Cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate

Reiterăm că **alinieră Republicii Moldova la declarațiile UE** în cadrul PESC trebuie să se bazeze pe valori împărtășite și politici comune, susținând declarațiile UE, indiferent de circumstanțele politice sau comerciale, cum ar fi cele legate de Belarus ori Federația Rusă. Ar fi bine ca poziția Republicii Moldova la aceste capitole să fie ascultată de către UE, dar decizia finală să se bazeze pe interesele democratice de durată a Uniunii Europene. În cazul unor repercusiuni economice evidente, Guvernul RM să gestioneze crizele din fonduri special create pentru asemenea circumstanțe, iar UE ar putea asista gestionarea unei asemenea crize prin intermediul unui fond special de urgență.

- a. Reformele democratice din Republica Moldova nu pot fi complete fără implementarea reformelor din sectorul de securitate. Derularea normală a acestor reforme este în interesul țării noastre. Astfel, considerăm important implementarea cu bună credință a scopurilor stipulate în Planul Individual de Parteneriat cu Alianța Nord-Atlantică (IPAP), care este un plan complementar celui de integrare europeană a Republicii Moldova. Reformele din IPAP au fost stipulate în așa fel încât presupun ajustarea

sectorului nostru militar, juridic, al drepturilor omului, economic, la criteriile Uniunii Europene. Din păcate constatăm implementarea tardivă sau motivată politic a unora din prevederile IPAP. Înțelegem că autoritățile țării se află în proces de re-negociere a acestui mecanism. Dorim să le încurajăm să utilizeze experiența statelor UE în acest proces indispensabil reformelor generale de integrare europeană, astfel încât Republica Moldova să fie capabilă să contribuie la Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), să exporte securitate și nu doar să o consume. O astfel de contribuție ar fi capabilă să apropie țara noastră de UE, inclusiv și de includerea Republicii Moldova în procesul de decizii în domeniul PESA.

- b. **Cooperarea în domeniul Politicii Europene de Securitate și Apărare (ESDP/PESA)** – Republica Moldova urmează să-și manifeste disponibilitatea de a participa, în bază de concurs, cu personal polițienesc, medical și tehnic (pe filiera capacităților de nișă) de la început, iar ulterior și cu personal juridic și militar, la operațiunile de menținere a păcii și la operațiunile polițienești efectuate de statele-membre ale UE sub egida ESDP, implicându-se astfel în **managementul crizelor**. Statele-membre ale UE ar putea susține aceste angajamente ale Republicii Moldova din punct de vedere tehnic și material, transferând know-how-ul respectiv către partea moldovenească, ce ar câștiga nu doar asistența tehnică sau materială, dar și experiența cooperării cu partenerii europeni în acest domeniu.

Participarea la operațiuni de menținere a păcii va confirma că Republica Moldova nu este doar un consumator de securitate și sursă de conflict, dar și un contribuitor la stabilitatea internațională. La rândul său, UE ar putea implica într-o manieră mai activă Republica Moldova în discutarea deciziilor de politică externă – un obiectiv important pentru **imaginea** și viitorul european al țării.

- c. Republica Moldova ar trebui să conlucreze cu Agenția Europeană de Apărare (European Defence Agency), în special în ce privește implementarea codului elaborat privind procurările, dar și a altor documente pe care Agenția respectivă le va pregăti pentru statele-membre. Aceasta ar **consolida controlul civil**, ar îmbunătăți **gestionarea forțelor armate**, inclusiv prin intermediul **transparenței în procurări**.
- d. Asocierea Republicii Moldova la documentele UE privind **controlul armamentelor** – de la crearea Comisiei Naționale pentru controlul armamentelor și dezarmării a trecut mai mult de un an. Considerăm oportună elaborarea unui Plan de acțiuni pentru asocierea Republicii Moldova la Codul de conduită al UE privind Controlul Exportului de Armamente și strategiile UE privind acumularea și traficul de armament ușor și arme de calibru mic (SALW), armele convenționale și privind armele de distrugere în masă.

3.2. Cooperarea regională

Cooperarea regională este o expresie a dorinței și capacităților unui stat de a construi relații europene de vecinătate și cooperare regională europeană, prezentă în cadrul UE.

- 3.2.1. Pornind de la dorința de a se asocia proceselor de integrare europeană din Balcani și Europa Centrală și de Sud, Republica Moldova promovează cooperarea în cadrul **organizațiilor regionale** din această zonă și a preluat președinția la cinci procese regionale, cum sunt Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est (SEECP), Inițiativa Central-Europeană (ICE), Grupul Multinațional Consultativ al RACVIAC (MAG

RACVIAC), Rețeaua de Sănătate în Europa de Sud-Est (SEEHI) și Acordul de Liber Schimb (CEFTA).

3.2.2. În contextul faptului că societatea civilă din Republica Moldova, așa cum a fost menționat mai sus deja a stabilit și continue să stabilească contacte în regiune în vederea implementării acțiunilor comunitare, am dori să sugerăm UE ca aceste eforturi să fie susținute, pentru că fac parte din efortul comun de integrare europeană. Societatea civilă vede această cooperare prin prisma promovării unor dialoguri și proiecte concrete, inclusiv în domeniile sectoriale legate de reformele europene.

3.2.3. Deși Moldova este activă în cadrul organizațiilor regionale din zona Balcanilor, **relațiile europene de bună vecinătate** cu Ucraina și România au nevoie de îmbunătățire substanțială. În același context putem plasa și cooperarea insuficientă a Republicii Moldova cu statele din bazinul Mării Negre.

- a. În cazul Ucrainei, dialogul trebuie să fie intensificat, inclusiv prin consultarea activă a acestei țări prin prisma experienței acesteia în negocierea noului Acord cu UE.
- b. La rândul său, implicarea UE s-a dovedit a fi crucială pentru medierea și soluționarea a mai multor probleme care au apărut în dialogul moldo-ucrainean.
- c. În cazul relațiilor cu România, sperăm că declarațiile privind semnarea Tratatelor de Bază și de Frontieră cu România și de semnare a Convenției privind micul trafic de frontieră vor fi urmate de acțiuni concrete, eventual fără o corelare pe motiv că o astfel de Convenție de mic trafic la frontieră reprezintă mai mult un acord tehnic, decât unul politic și reflectă necesitatea populației din regiune de a-și asigura existența în baza schimburilor comerciale sau eventualelor posibilități de business și angajare. Deși practica internațională arată că negocierea unor astfel de Tratatate poate dura, sperăm că bunăstarea populației, sursele lor de venit și libera circulație a businessului și cetățenilor din zonele de frontieră, care acoperă cel puțin o treime din raioanele Republicii Moldova, nu vor fi obiectul unor condiționări politice de moment.
- d. Ar fi judicios ca Republica Moldova să coopteze cât mai mulți actori regionali în susținerea opțiunii sale de integrare europeană – România, Bulgaria, Ungaria, dar și Ucraina, Georgia. În acest context rolul României, care este percepută în Moldova, dar credem că și în UE, drept un susținător natural al integrării europene al Republicii Moldova, s-ar putea dovedi destul de important, iar semnarea unui document de cooperare sau parteneriat european cu România ar putea asista Republica Moldova în acest sens și, eventual, soluționa o serie de probleme în cadrul relațiilor bilaterale.

3.2.4. Cooperarea în domeniul soluționării conflictului transnistrean

În cadrul dialogurilor purtate dintre Institutul pentru Politici Publice și experții din cadrul societății civile atât în Republica Moldova, și dintre organizații non-guvernamentale din afara țării, una din aceste organizații internaționale, Crisis Management Initiative (CMI), în fruntea căreia se află negociatorul în diverse conflicte și fostul Președinte al Finlandei, Martti Ahtissari, menționează că efectele vizibile ale implicării UE în soluționarea conflictului au fost implementarea restricțiilor de călătorie pentru liderii transnistreni, dar și instituirea EUBAM, care împreună cu acordarea Moldovei preferințelor comerciale autonome au creat condițiile necesare pentru înregistrarea oficială a întreprinderilor din regiune la Chișinău și revenirea lor în spațiul vamal al Republicii Moldova.

Rusia continuă să controleze situația în regiune, menține status-quo, protejând interesele sale comerciale, militare și condiționând relațiile Moldovei cu partenerii externi. Numărul locuitorilor din regiune care, în consecință, au considerat mai judicios să adopte cetățenia rusă este în creștere.

Negocierile bilaterale cu Rusia nu sunt suficient de transparente, iar situația s-a agravat odată cu efectele războiului de cinci zile din Georgia, din august 2008. După cum atestă Poziția a 22 de experți din societatea civilă din Republica Moldova, evoluția în cauză a demonstrat că Federația Rusă ar putea încerca să demonstreze capacitatea sa de reglementare pașnică a conflictelor din spațiul CSI, propunând o soluție de formă pentru reglementarea conflictului transnistrean, dar care în esență ar conduce la consolidarea influenței Rusiei în Moldova și blocarea aspirațiilor de integrare europeană ale țării noastre¹², ceea ce și s-a produs în august-noiembrie 2008.

¹² Poziția unui grup de experți cu privire la impactul crizei din Georgia asupra Republicii Moldova, <http://www.ape.md/download.php?file=CHVibGijL3B1YmxpY2F0aW9ucy8yOTkxNTRfbWRfcG96aXRpYV9leHBlnRlMmRvYw%3D%3D>

3.2.4.1. În sensul negocierilor cu Federația Rusă vom menționa următoarele:

- a. UE se bucură de o cooperare strânsă cu autoritățile Republicii Moldova, ceea ce este important în contextul soluționării conflictului transnistrean. În 2003 a fost făcută o declarație fermă că nici o soluție pentru conflictul transnistrean nu poate fi acceptată fără consultarea societății civile, deoarece prezintă o chestiune de o importanță majoră și interes național general pentru Republica Moldova. Această declarație a fost susținută de UE și comunitatea internațională. În acest context sugerăm că negocierile actuale nu sunt suficient de transparente, iar mersul lor e practic necunoscut. Salutăm organizarea unor consultări dintre Ministerul reintegrării al Republicii Moldova și societatea civilă, pe marginea subiectului în cauză. În același timp, vom menționa că societatea civilă și în continuare nu cunoaște care sunt propunerile concrete, problemele și starea actuală a negocierilor cu Moscova, iar majoritatea celor interesați în problemă, cu mici excepții, nu cunosc nici măcar situația în grupurile de lucru privind măsurile de încredere. Considerăm oportună o deschidere mai mare a Guvernului Republicii Moldova în problema în cauză și sugerăm să fie organizate mese rotunde dintre reprezentanții Guvernului și societatea civilă interesată, într-un format permanent.
- b. Evenimentele din august din Georgia au avut impact asupra comportamentului Moscovei în relațiile sale cu autoritățile de la Chișinău. Declarațiile din lunile august-noiembrie 2008 a oficialilor ruși privind revenirea la un document inacceptabil pentru viitorul european al Republicii Moldova, prin care țara noastră este transformată într-un conglomerat lipsit de viabilitate, incapabil de integrare europeană, confirmă temerea societății civile în ce privește presiunile exercitate asupra țării noastre. Considerăm că acest subiect nu trebuie nici într-un caz să distragă atenția autorităților, a societății civile și a UE de la procesul de implementare a reformelor din Republica Moldova. În același timp, considerăm și mai important ca subiectul soluționării conflictului transnistrean să fie tratat de către Uniunea Europeană în cadrul dialogului său cu Federația Rusă.
- c. Salutăm susținerea UE oferită Republicii Moldova în acest context dificil. Considerăm oportună ideea acordării unui mandat Comisiei Europene pentru negocierea unui nou Acord cu Republica Moldova. În același timp, la momentul actual, soluționarea conflictului transnistrean și eventualele presiuni ale Federației Ruse s-ar putea să nu afecteze campania electorală din Republica Moldova, decât parțial. În asemenea circumstanțe, ne asociem apelurilor UE privind necesitatea desfășurării unei campanii electorale corecte și implementării reformelor democratice. Acestea din urmă vor servi drept elemente de evaluare pentru negocierile pe marginea noului Acord, care se vor putea baza pe monitorizarea acestor alegeri și pe voința politică de a continua reformele și în afara campaniei electorale.

Continuarea reformelor după alegeri va demonstra că acestea nu au fost doar un subiect electoral, iar condiționarea de către UE a începutului negocierilor de performanțele în alegeri și implementarea reformelor va constitui un element motivator pentru factorii politici în 2008-2009.

3.2.4.2. Implicarea UE în cazul Ucrainei:

- a. Ucraina poate avea un rol important în soluționarea conflictului transnistrean, în particular dacă este suficient de motivată de către UE.

Considerăm oportun să susținem inițiativele Ucrainei de a continua practica consultărilor trilaterale cu Republica Moldova și UE în vederea elucidării subiectelor și căilor care ar permite o soluționarea a unor probleme prin implicarea mai mare a Ucrainei în acest proces.

- b. Ucraina poate fi încurajată să se alăture la o serie de acțiuni, pe care UE, împreună cu Republica Moldova, le-ar implementa în domeniile de dezvoltare a societății civile pe ambele maluri a Nistrului, de informare a opiniei publice transnistrene, în particular prin societatea ucrainenilor și cetățenii săi de acolo, dar și să se alăture unor eventuale acțiuni de control sau constrângere constructivă, dacă acestea ar fi implementate de UE.

3.2.4.3. Implicarea practică a societății civile în soluționarea conflictului transnistrean.

În Republica Moldova, expertiza neguvernamentală independentă este rareori utilizată de către autorități. UE, autoritățile Republicii Moldova și societatea civilă ar putea, fiecare în domeniul său să întreprindă următoarele:

- a. UE ar putea susține dezvoltarea capacităților societății civile care se ocupă de problemele conflictului transnistrean și de integrarea europeană, precum și implicarea lor mai activă în cercetările în domeniu.
- b. Societatea civilă, cu susținerea UE, trebuie să fie inclusă în cadrul unui mecanism mai larg de consultări cu autoritățile de la Chișinău, prin care să fie implicată în formularea unor strategii pentru soluționarea conflictului.
- c. UE ar putea susține, în consultări cu actorii interesați din Republica Moldova, posibilitatea implicării a o serie de actori din societatea civilă din regiunea transnistreană în programe de cooperare în domenii sociale și administrative cu autoritățile locale.

3.2.4.4. În continuarea ideii de implicare a UE:

- a. Este nevoie ca și Comisia și Consiliul UE să organizeze ședințe regulate de evaluare a conflictului, precum și consultări permanente atât cu oficialii, cât și cu societatea civilă din Republica Moldova, pentru crearea unor echipe de planificare a UE pentru managementul al crizelor, în cazul nostru al soluționării conflictului transnistrean – pentru a elabora o abordare strategică a soluționării conflictului și pentru a elabora o serie de recomandări privind o poziție comună a UE față de Rusia în acest context.
- b. Situația în care doar o singură persoană sau un număr mic de persoane din cadrul Comisiei sunt responsabile de Moldova, nu este de natură să asigure o acoperire și înțelegere suficientă a tuturor problemelor cu care se confruntă Republica Moldova acum, inclusiv în domeniul soluționării conflictului transnistrean. Situația în cauză afectează și imaginea UE, care suferă de pe urma acestui presupus dezinteres. Salutăm creșterea numărului responsabililor de dosarul Moldovei. În acest sens, totuși, mai considerăm oportună suplینirea adițională a biroului cu specialiști care să fie responsabili de Moldova și care să fie implicați și în domeniul soluționării conflictului. Adițional propunem ca statele-membre ale UE să detașeze experți în echipele de planificare UE pentru managementul crizei transnistrene, menționate mai sus.
- c. UE ar putea susține capacitățile societății civile din Republica Moldova în vederea cooperării cu autoritățile din Moldova, a dezvoltării capacităților guvernamentale în toate domeniile, precum și să propună un cadru

(umbrelă) pentru o astfel de cooperare, care să se desfășoare cu participarea UE, evident.

3.2.4.5. Utilizarea experienței bogate a UE în soluționarea conflictelor:

UE are o experiență bogată de implicare în soluționarea conflictelor pe care încă nu a utilizat-o în cazul Republicii Moldova, vecinul său imediat european.

- a. UE ar trebui să propună implementarea unora din precedentele din cadrul Misiunilor de monitorizare în Indonezia, Bosnia și în cadrul procesului actual în Kosovo. Eventuale promisiuni de susținere a unor proiecte post-conflict concrete pot fi condiționate de proiecte de dezarmare, demobilizare și reintegrare. De asemenea, orice proiecte serioase UE pot fi legate de chestiuni ce țin de implementarea monitorizată a principiilor de guvernare democratică, justiție și dezvoltare durabilă.
- b. Experiența UE poate fi utilizată și în sensul elaborării unor studii și proiecte în domeniul desfășurării unei operațiuni de poliție sub egida UE, cu eventuala susținere a unor proiecte de patrulare polițienească comună în regiunea transnistreană, etc.
- c. UE ar putea propune proiecte concrete de susținere financiară a reciclării profesionale și/ori dislocării, cazării militarilor ruși, mai cu seama că numărul acestora este deja redus.
- d. **În fine am dori să propunem UE să examineze o implicare mai activă și poate cea mai eficientă în soluționarea conflictului, prin demararea unor discuții internaționale și locale neformale pentru început privind soluționarea conflictului prin instaurarea unei Administrații Civile Internaționale sub egida UE.**

3.2.5. Misiunea UE de Asistență la Frontieră în Republica Moldova și Ucraina (EUBAM)

- a. EUBAM reprezintă un succes comun al Republicii Moldova și al UE, dar și al Ucrainei, care trebuie dezvoltat prin extinderea mandatului atât temporal, cât și calitativ, până la faptul că EUBAM trebuie să treacă de la rolul de observator la cel de control.
- b. Este nevoie de a asigura implementarea deplină a prevederilor Planului de Acțiuni Moldova – Uniunea Europeană și anume a Acordului de Schimb de Informație cu Ucraina.
- c. Pentru a promova ideea implicării mai active a UE în soluționarea conflictului prin instaurarea unei Administrației Civile Internaționale sub egida UE, EUBAM poate să-și extindă într-o asemenea eventualitate atribuțiile sale și să reprezinte un instrument al Administrației. EUBAM, ar putea, astfel, să-și extindă împuternicirile asupra altor domenii, cum ar fi controlul aeroportului din Tiraspol, inclusiv cel militar, precum și asupra depozitelor majore de mărfuri din regiune.

4. REFORMELE ECONOMICE ȘI SOCIALE

4.1. Cadrul macroeconomic și funcționarea economiei de piață

- a. În perioada 2006 – prima jumătate a anului 2007 Republica Moldova a demonstrat o rezistență surprinzătoare la șocurile comerciale și climaterice. Deși acestea au redus substanțial ritmul de creștere economică, aceasta a rămas pozitivă, iar în prima jumătate a anului 2008 chiar a accelerat. Însă pe viitor, **creșterea economică** a Republicii Moldova poate fi marcată de efectul crizei globale. În primele opt luni ale anului a fost înregistrat un deficit al balanței comerciale de 2,1 miliarde dolari. Acest fapt se datorează creșterii puternice a cererii pentru bunuri de import de consum final, alimentat de un influx tot mai mare de valută pe piața financiară a Republicii Moldova. Aprecierea subsecventă a leului presupune, pe termen scurt, o scădere a competitivității exporturilor din Republica Moldova. Este destul de probabil ca în urma crizei financiare și economice globale să fie afectate economiile principalilor parteneri comerciali ai Republicii Moldova, ceea ce ar reduce și mai mult nivelul exporturilor. În același timp, există posibilitatea ca în viitorul apropiat să scadă și nivelul remitențelor în Republica Moldova, ca urmare a scăderii activității economice în principalele țări de destinație a emigranților moldoveni. Totodată, diminuarea influxului de remitențe va contribui și la deprecierea leului față de principalele valute străine.
- b. Creșterea economică bazată pe consumul finanțat de remitențele emigranților nu poate fi o opțiune de durată. Nivelul ridicat al remitențelor a alimentat tensiunile inflaționiste (împreună cu prețurile în creștere la gaze și petrol). Crearea condițiilor necesare pentru o dezvoltare a businessului, a unui climat adecvat ar încuraja o creștere economică, la un moment dat în viitor în mod indirect ar putea încuraja cetățenii plecați peste hotare să considere posibilitățile investirii surplusului acumulat în businessul mic, ceea ce posibil, ar putea avea un efect pozitiv pentru economia națională. UE ar trebui să încurajeze Guvernul să întreprindă acțiunile necesare pentru crearea condițiilor necesare pentru o astfel de evoluție.
- c. Pentru ca asemenea investiții să fie viabile este nevoie de stabilirea unui **climat investițional și mediu de afaceri** care să permită buna funcționare a businessului, atât de nivel internațional, național, inclusiv a celui mic și mijlociu, potențialul dezvoltării căruia este încă neutilizat pe deplin. În acest sens, considerăm important ca resursele administrative să nu fie utilizate în favoarea unor anumite business-uri sau transferurilor prin anumite bănci, ceea ce ar asigura o liberalizare reală a pieței în domeniu. Studiile efectuate de organismele internaționale, arată, de asemenea, că reducerea taxelor sau nivelului de taxare nu este suficient să favorizeze ISD, decât în statele în care există climat de business și investiții stabil și predictibil. Ultimele evoluții în domeniul independenței judiciare, în care se atestă influența oficialului, nu creează în mod suficient siguranța menținerii stabile a acestor condiții.

- d. În sensul acțiunilor ulterioare susținem, de asemenea, scopurile exprimate și în Strategia Națională de Dezvoltare și în alte documente, care includ următoarele obiective:
- Reducerea barierelor administrative și asigurarea unui climat sănătos de competiție;
 - Optimizarea sistemului de taxare;
 - Sprijinul IDS;
 - Consolidarea statului de drept, ceea ce este în concordanță cu recomandările societății civile formulate mai sus;
 - Dezvoltarea și utilizarea eficientă a potențialului uman din Republica Moldova.
- e. Creșterea **eficienței** cheltuielilor publice, în loc de sporirea dimensiunilor guvernului, ar trebui să fie unul din scopurile Republicii Moldova, împreună cu alocarea unor fonduri adiționale în investițiile publice și în particular în infrastructură, precum și creșterea eficienței întreprinderilor de stat sau privatizarea lor.

4.2. Angajarea în câmpul muncii și politicile sociale

- a. La subiectul **protecției sociale** susținem din plin ideea transformării sistemului asistenței sociale din unul general în unul bazat pe nivelul de venit, fapt pentru care au militat experții și societatea civilă. Adoptarea acestei legi ar fi binevenită, chiar dacă ar părea drept o măsură nepopulară înaintea alegerilor din 2009.

De asemenea, pentru a asigura o asistență socială adecvată este nevoie ca aceasta să fie corelată situației reale din economie și schimbărilor care se produc, în mod particular în condițiile unei crize financiare și economice, consecințele căreia ar putea să afecteze în primul rând cea parte a societății care are nevoie de asistență. În acest sens ar trebui ca nivelul asistenței în cauză să fie corelat cu indicii inflației.

- b. Să fie examinat cadrul instituțional actual și practicile existente, care se pare că nu reflectă adecvat creșterea **problemelor de securitate a muncii și a sănătății la locul de muncă**, astfel încât acest cadru să fie reformat și optimizat. Se cere crearea unor grupuri de lucru, inclusiv cu participarea patronatului, sindicatelor, societății civile și specialiștilor în domeniu, pentru a se informa reciproc asupra problemelor existente și elabora un set de abordări, eventual politici, comune. În particular pot fi propuse domeniile de informare reciprocă și training, reformarea inspecției muncii în baza experienței statelor-membre UE și perfecționarea evidenței statistice a indicatorilor de securitate și sănătate de muncă.
- c. **Nivelul de sărăcie** în Republica Moldova rămâne unul foarte înalt. Faptul că ultimele informații publice de nivel național privind nivelul de sărăcie datează din 2006 demonstrează că acest subiect constituie mai mult o povară, decât o chestiune prioritară pentru guvernare. Datele din 2006 publicate de către BM și FMI arată că 30,2% din populație trăiesc în sărăcie, dintre care 4,5% în absolută sărăcie. În plus, datele statistice demonstrează că și creșterea economică practic nu mai influențează reducerea sărăciei, ceea ce atestă o înstrăinare „umană” a fenomenului de creștere economică și o acutizare a inegalităților sociale și economice.

Această rată rămâne înaltă în particular din cauza situației precare din zonele rurale, plecării populației și lipsei dezvoltării economice a acestora, în comparație cu zonele urbane. Susținem recomandările Băncii mondiale și FMI conform cărora autoritățile ar trebui să observe care sunt evoluțiile, pe parcursul ultimilor ani, ai indicatorilor monetari și non-monetari ai sărăciei și să acționeze adecvat situației.

Aceste observații ar trebui să fie urmate de o serie de investiții în dezvoltarea adecvată a zonelor rurale, conform potențialului acestora.

- d. În domeniul **dezvoltării durabile** situația nu s-a schimbat. Elaborarea strategiilor, cum a fost cazul Strategiei naționale pentru dezvoltare durabilă a Republicii Moldova, nu este încă urmată de implementarea lor. Acest fapt este valabil pentru mai multe Strategii, elaborarea cărora este prezentată în calitate de progrese în calea integrării europene a Republicii Moldova.

5. COMERȚ, PIAȚA ȘI REFORMA REGULATORIE

5.1. Politicile comerciale

- a. În ce privește **comerțul cu UE**, datele Biroului Național de Statistică demonstrează că exporturile Republicii Moldova către UE în 2007 au constituit peste 420 mln EUR, ceea ce este 126% din anul 2006. Importul din UE a fost de peste 1 miliard de Euro – 138% din 2006. Se atestă și în continuare o agravare a balanței negative a comerțului. Acest fapt demonstrează nivelul sporit de remitențe a populației, dar și faptul că exporturile spre UE nu sunt încurajate în mod suficient, sunt puține și nediversificate.

Salutăm acordarea de către UE a Preferințelor Autonome Comerciale pentru Republica Moldova. Considerăm că un rol important pentru promovarea exporturilor îl au instituțiile implicate în reforma sistemului de standarde, metrologie, testare și calitate, precum și cele responsabile de controlul lor. Lipsa reformelor în acest domeniu ar putea fi acei factori care împiedică accesul produselor moldovenești (în special a celor agricole și alimentare) pe piețele europene. Sunt necesare și acțiuni concrete desfășurate de către MIEPO, dar și cercurile de afaceri interesate, de seminare, conferințe, publicitate vizuală prin care să fie popularizate, explicate sau discutate Preferințele Autonome Adiționale în rândul businessului din Republica Moldova. Exporturile către UE trebuie promovate la nivel de stat pentru a asigura o balanță a piețelor de desfaceri și a asigura securitatea economică a țării.

- b. Exemplul Ucrainei în domeniul **Acordurilor de Comerț Liber** cu UE și promovării unei zone de comerț liber extins cu statele-membre este un pas natural, în spiritul bunelor relații și a economiei de piață. Pregătirile pentru negocierea noului Acord dintre UE și Republica Moldova presupun o asemenea evoluție. Implementarea unui acord de comerț liber și comprehensiv va trebui făcută gradual, pentru a asigura o tranziție adecvată a sectoarelor economiei la un astfel de comerț.

- c. **Serviciul Vamal** - salutăm introducerea „ghișeului unic” în cadrul serviciului vamal. Este necesară și adoptarea Nomenclatorului Combinat, în cadrul sistemului existent.

5.1.2. Circulația liberă a persoanelor și recomandări tehnice

- a. Salutăm semnarea Parteneriatului de Mobilitate cu Republica Moldova, proiect-pilot al Uniunii Europene. Am dori să vedem abolirea în timp a vizelor pentru cetățenii moldoveni pentru 3 luni în spațiul Schengen, în funcție de cooperarea Republicii Moldova în domeniul justiției și, în special, în ceea ce privește gestionarea migrației.
- b. În general însă, ar fi necesar să i se acorde Republicii Moldova posibilitatea de **aderare la spațiul Schengen**, indiferent de procesul politic de integrare europeană.

5.1.3. În ce privește **libertatea de circulație a bunurilor** și serviciilor de înaintea de aceasta, au fost adoptate o serie de acte legislative în domeniul standardizării și metrologiei, prin care se face redistribuirea responsabilităților între diverse instituții de stat. Totuși, responsabilitățile între aceste structuri continue să se suprapună, ceea ce necesită clarificare. UE ar putea să asiste cu expertiză din statele sale membre și asistență tehnică pentru laboratoarele responsabile de control, pentru a spori viteza conformării criteriilor europene.

5.1.4. În domeniul **sanitar și fitosanitar** Republica Moldova ar trebui să preia acquis comunitar, conform recomandărilor Directoratului General pentru Sănătate și Protecția Consumatorilor din cadrul Comisiei Europene (DG SANCO). Comisia ar putea continua asistența financiară și tehnică în acest domeniu.

5.1.5. Subiectul **Investițiilor Străine Directe** a fost tratat mai sus.

5.1.6. În domeniul **serviciilor** urmează ca Republica Moldova să implementeze toate recomandările Programului de Evaluare a Sectorului Financiar (FSAP) al FMI. Deși au fost întreprinși pași în domeniul creării unui cadru pentru serviciile financiare, subscriem la recomandarea Comisiei conform căreia este nevoie de continuat eforturile pentru stabilirea unui cadru normativ adecvat și funcțional.

5.1.7. Alte subiecte cheie

a. Impozitarea

Subscriem la recomandarea Comisiei conform căreia urmează să fie discutat mai activ subiectul Codului de conduită privind taxarea afacerilor.

Credem că merită susținute inițiativele în Agenda Națională privind Businessul – Moldova 2009, care sugerează simplificarea sistemului de taxare a persoanelor fizice, care penalizează mărirea salariilor, liberalizarea pieței de asigurare medicală, simplificarea sistemului de administrare a TVA, elaborarea unei politici fiscale de durată, care să ia în considerație necesitățile strategice al statului.

În sensul cooperării economice externe, considerăm oportun să sugerăm ca Guvernul să inițieze semnarea acordurilor de evitare a dublei impuneri cu acele state ale UE, în cazul cărora un asemenea acord încă nu a fost semnat.

b. Politicile de competiție

În 2007, șase ani de la aprobarea deciziei, a fost creată Agenția Națională pentru Protecția Competiției. Însă activitatea acesteia este confuză, ea nu a înregistrat progrese esențiale și trebuie susținută financiar și prin resurse umane atât de către stat, dar eventual și prin asistență financiară și de expertiză din UE. Aceasta Agenție încă nu are formulate politici de dezvoltare, proceduri și duce lipsă de cunoștințe în ce privește metodele necesare pentru implementarea acestor politici. Am sugera Comisiei să evalueze posibilitatea acordării unei asistențe de training și profesionalizare a acestei Agenții.

c. Proprietatea intelectuală

Deși au fost inițiați o serie de pași în ce privește conformarea legislației europene în domeniu, mai urmează ca autoritățile Republicii Moldova să intervină cu amendamente și acte normative în acest sens, pentru a se conforma pe deplin Planului de acțiuni. E nevoie, de asemenea, de implementarea prevederilor deja adoptate la nivel judecătoresc, al poliției, vămii, ceea ce presupune că Republica Moldova ar putea fi asistată de către UE în vederea trainingului adițional al funcționarilor din aceste domenii.

d. Achizițiile publice

În 2007 a fost adoptată legea privind achizițiile publice. Este nevoie de a trece la implementarea efectivă, *ad literam*, a acestei legi, iar UE ar putea asista cu expertiza necesară angajații Agenției privind Achizițiile Publice. Ar fi de dorit ca Republica Moldova să examineze pașii necesari pentru a deveni stat-parte la Acordul OMC privind Achizițiile Publice.

e. Statistica

Ca și în cazul a mai multe subiecte menționate mai sus Republica Moldova a adoptat o Strategie în domeniu, dar rămâne de observat modul de implementare a Strategiei.

f. Politicile privind antreprenoriatul

Aplicarea conceptului „Ghișeului Unic” este salutabil. În același timp, considerăm necesară implementarea principiilor care să asigure un climat investițional și un mediu de afaceri favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, principii menționate mai sus.

Elaborarea Strategiilor este deseori menționată la subiectele de mai sus și în tot contextul Raportului Comisiei Europene. Considerăm că simpla elaborare și adoptare a unor Strategii nu este un motiv suficient pentru a afirma că există un progres substanțial în domeniile menționate. Politicile în domeniu nu pot înlocui deseori invocata lipsă de implementare a Strategiilor, sau elaborarea unor documente care nu au resursele necesare pentru a acoperi scopurile acestor documente.

6. COOPERAREA ÎN DOMENIUL JUSTIȚIEI, LIBERTĂȚILOR ȘI SECURITĂȚII

6.1. Facilități în domeniul acordării vizelor și Acorduri de readmisie

- a. Salutăm semnarea **acordurilor de facilitare a vizelor și readmisie** dintre UE și Republica Moldova, precum și deschiderea Centrului comun de vize.

De asemenea considerăm drept o evoluție lăudabilă semnarea **Parteneriatului de mobilitate**, proiect-pilot cu UE.

Salutăm faptul că numărul de state care se alătură Centrului Comun de Vize, gestionat de Ambasada Ungariei, crește. Sperăm că și mai multe state ale UE se vor alătura Centrului, deoarece la moment este dificilă obținerea vizei în situația în care o serie de state își au oficiile consulare pentru Republica Moldova localizate pe teritoriul unor state terțe, în particular al României, iar călătoria spre aceste consulare presupune obținerea unor vize adiționale, ceea ce este extrem de dificil sau chiar imposibil. Comisia ar putea discuta acest subiect în cadrul UE pentru a încuraja aderarea la Centru, în mod special, a statelor cu oficii consulare situate în alte state decât Moldova.

Constatăm cu satisfacție că pe parcursul anului 2008 au început negocieri în cadrul Comisiei mixte privind vizele. Totuși, până acum au avut loc, din câte știm, două sesiuni de negocieri, ceea ce presupune că există posibilități pentru un progres mai mare.

Comisia ar putea încuraja statele UE, conform sugestiilor Fundației Stefan Batory¹³, să uniformizeze practicile de acordare și refuz al vizelor, profesionalizarea serviciilor consulare, precum și reducerea numărului de vizite la consulat sau a documentelor necesare pentru aplicare. Statele UE ar putea lua în considerație că procesul de acordare a vizelor afectează, poate în primul rând, imaginea UE, iar transferul responsabilităților către alte consulare aflate în Republica Moldova, sau către Centrul Comun de vize poate avea un impact pozitiv. Sperăm că implementarea Parteneriatului de mobilitate și aderarea mai multor state la Centru va înregistra progrese în acest domeniu.

Ar fi binevenită asistența UE și în vederea implementării acordurilor sus-menționate în asemenea domenii cum sunt implementarea sistemului integrat informațional inter-guvernamental, construcția și amenajarea centrelor de recepție pentru aflarea temporară a cetățenilor străini readmiși din UE.

În cazul societății civile, studenților și altor categorii care sunt considerate drept favorizate în acordarea vizelor, am sugera ca procedurile de eliberare a acestora să fie mai puțin formalizate, acum fiind necesar de prezentat mai multe documente de motivare decât până la semnarea acestor acorduri. De asemenea se atestă un număr suficient de cazuri în care aplicanții din societatea civilă primesc vize pentru perioade mai scurte decât cele prevăzute de acorduri.

- b. După cum a fost menționat în precedentul raport al societății civile, Republica Moldova ar trebui să inițieze, iar Comisia să susțină, un Acord de readmisie cu Ucraina, fapt care va contribui la reglementarea juridică a traficului cetățenilor străini și apatrizi.

6.2. Migrațiune și azil

- a. Salutăm semnarea proiectului-pilot de Parteneriat de Mobilitate între UE și Republica Moldova. Sperăm că implementarea acestuia va asista la

¹³ <http://www.batory.org.pl/doc/monitoring-of-eu-visa-policies.pdf>

ajustarea politicilor migraționale ale Republicii Moldova și dezvoltarea capacităților naționale în domeniu, cu asistența și expertiza UE.

- b. Au fost aprobate Planul național de armonizare pentru anul 2008 și Legea privind migrația. Este nevoie ca acțiunile în cauză să fie urmate, în plan legislativ, de elaborarea și aprobarea noului proiect de Lege privind azilul în Republica Moldova, iar în plan practic urmează a fi implementat Sistemul Informațional Integrat Automatizat “Migrație și Azil”.
- c. După cum a fost sugerat în raportul precedent Ministerul Dezvoltării Informaționale ar trebui să prezinte toate datele referitoare la deținătorii de pașapoarte către statele-membre ale UE. Aceasta ar demonstra nu doar transparență și dorința de cooperare, ci ar reduce și din cheltuielile legate de procesarea documentelor migranților ilegali și costurilor de întreținere a acestora suportate de către statele recipiente, până la stabilirea identității pe căile diplomatice obișnuite.
- d. Implementarea în continuare a procesului Söderköping necesită o cooperare mai bună la nivel regional cu autoritățile statelor vecine, la nivel regional și internațional. Experiența UE ar fi binevenită în vederea asistenței cu un nivel sporit de cunoștințe pentru autoritățile Republica Moldova în vederea îmbunătățirii procedurilor de schimb de informații în contextul Procesului. Sperăm că implementarea Sistemului automatizat și prevederilor Parteneriatului de mobilitate cu UE vor asista la implementarea acestor deziderate.
- e. De asemenea, autoritățile moldovenești ar trebui să semneze acorduri bilaterale care ar stipula achitarea în Republica Moldova a contribuțiilor la Fondul Social în raport cu venitul legal obținut în străinătate de către migranți.

6.3. Traficul cu ființe umane

- a. Salutăm implementarea unor proiecte UE de asistență tehnică în vederea creșterii capacităților, inclusiv a bazei tehnice și instrumentare al autorităților din Moldova și Ucraina, precum și a societății civile pentru a asigura protecția și reintegrarea victimelor traficului.
- b. Departamentul de Stat al SUA a făcut o declarație privind eforturile Guvernului Republicii Moldova în vederea redresării problemelor menționate în raportul Departamentului privind traficul cu ființe umane. Susținem aprecierea pozitivă a autorităților SUA în ce privește aprobarea de către Guvernul RM a unui plan de acțiuni pentru prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, crearea Centrului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului, precum și reluarea investigațiilor în privința unor oficiali, foști angajați ai MAI, precum și dorința de a crea o bază de date unică și a unui mecanism de acumulare a informației în acest domeniu. Sperăm că autoritățile Republicii Moldova vor întreprinde acțiunile necesare pentru a evita sancționarea țării de către SUA, dar și pentru a se conforma normelor europene în domeniu, implementarea cărora este, în orice caz, o obligațiune a Republicii Moldova în procesul de integrare europeană, care nu trebuie să depindă de sancțiuni de orice natură.
- c. Sperăm că aceste eforturi pentru tragerea traficantilor la răspundere penală vor asigura o vizibilitate suficient de înaltă a unor asemenea cazuri.
- d. Suntem îngrijorați de faptul că și în continuare urmărirea penală a complicilor și traficantilor de ființe umane aflați peste hotarele Republicii Moldova este problematică, ceea ce demonstrează că nici până acum nu a fost asigurată o cooperare eficientă cu autoritățile abilitate din statele respective.
- e. Sperăm că semnarea, la 23 mai 2008, a Memorandumului de înțelegere între Ministerul Afacerilor Interne, Procuratura Generală, Ministerul Protecției Sociale, a Familiei și Copilului pe de o parte și Organizația Internațională a Migrației (IOM), Asociația Femeilor cu carieră juridică / Centrului de Prevenire a Traficului Femeilor, precum și Centrul Internațional Pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii "La Strada" pe de altă parte va fi de natură să consolideze conlucrarea Guvernului cu societatea civilă și actorii internaționali pentru a asigura nu doar penalizarea cazurilor depistate de trafic, dar și prevenirea acestuia, precum și asigurarea unor condiții normale și de confidențialitate a acordării asistenței de reabilitare a victimelor traficului.

Adoptarea Memorandumului este considerată de semnatari drept un pas important în vederea prevenirii și combaterii traficului prin intermediul asigurării asistenței victimelor traficului și victimelor potențiale a traficului de ființe umane. Sperăm să vedem că prevederile Memorandumul să fie implementate și acesta să asiste în dezvoltarea și extinderea proiectului Sistemului Național de Referire (SNR) în domeniul protejării și asistenței victimelor și victimelor potențiale de trafic uman, precum și să facă schimb de informații de interes comun, la cererea părților, în vederea monitorizării situației curente a beneficiarilor implicați în cazurile penale și pentru planificarea asistenței pe termen lung.

6.4. Drogurile

La mijlocul lunii martie, mass-media a prezentat informații conform cărora doi colaboratori ai Poliției Rutiere au reținut la Chișinău o captură de aproximativ 200 kg de heroină în valoare de 10 mii euro. Sursele mass-media afirmă că ancheta a stabilit că integritatea mărfii pe teritoriul Republicii Moldova era asigurată de înalți responsabili de la MAI. În continuare se atestă o lipsă de informație privind evoluția acestui dosar, sau a cazurilor similare. Frațiunea majoritară PCRM din Parlamentul Republicii Moldova a refuzat propunerea de a forma o Comisie parlamentară de ancheta „Pentru elucidarea legăturilor unor exponenți ai autorităților centrale din R. Moldova cu traficul de droguri”. Deputații comuniști au menționat că implicarea Parlamentului în ancheta desfășurată de organele de drept ar fi ilegală. Considerăm că lipsa unei discuții serioase pe marginea subiectului și o astfel de luare de atitudine nu asistă la soluționarea problemelor traficului de droguri și poate crea impresia de protecție de nivel înalt. O astfel de stare de lucruri este îngrijorătoare, iar implicațiile ar putea ține de domeniile funcționării neadecvate a sistemului legislativ și, eventual, politic din Republica Moldova.

Este nevoie de implementat, cu bună credință, Planul Național de luptă împotriva utilizării și comercializării drogurilor. UE ar putea asista prin expertiză și asistență în vederea asigurării trainingului personalului organelor de ordine, împărtășirea experienței și sistemelor de coordonare și contracarare, care funcționează în statele UE.

6.5. Legea privind spălarea banilor

În 2007 a fost adoptată legea privind spălarea banilor, care să corespundă legislației europene, recomandărilor FATF și concluziilor grupului Moneyval al Consiliului Europei. Au fost adoptate și o serie de alte acte legislative și documente în acest sens. Susținem apelul Comisiei conform căruia este nevoie de acțiuni și resurse adiționale pentru implementarea reformelor în cauză.

6.6. Poliția și cooperarea judiciară

- a. După cum a fost sugerat în raportul precedent, MAI ar trebui să furnizeze unilateral și necondiționat baza sa de date către **Schengen Information System – SIS II** (sau sistemul actual), fapt care să permită accesul nerestrictiv la informații cu privire la persoanele dispărute, indivizi suspectați de a fi săvârșit crime și informații referitoare la mașinile furate.
- b. Deși este preconizată în Planul de acțiuni dintre UE și RM, reforma poliției în baza conceptului „activitate polițienească în parteneriat cu comunitatea” („**community based policing**”) este abia la primii pași și necesită aprofundare și urgentare, în colaborare cu societatea civilă, actorii internaționali și cu asistența UE.
- c. Necesitatea **reformei judiciare și a procuraturii** în Republica Moldova ar putea deveni un subiect pentru proiecte importante cu asistența UE și statelor membre.

7. TRANSPORT, ENERGIE, MEDIU, SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ, CERCETARE ȘI DEZVOLTARE

7.1. Transportul

- a. **Reabilitarea infrastructurii** de transport din Republica Moldova este esențială pentru dezvoltarea economiei țării. Pentru a implementa strategiile de dezvoltare în acest domeniu va fi nevoie de a asigura prezența fondurilor, eventual UE și a managementului calitativ în domeniu. Implementarea unor proceduri de menținere și control al utilizării arterelor naționale, în particular de transportul greu, va ajuta la prevenirea utilizării ineficiente a acestor fonduri și deteriorarea timpurie. Condiția actuală a drumurilor periclitează **siguranța circulației**, care este pusă și mai mult în pericol de absența semnalizării adecvate de circulație și indicatoarelor, mult sub nivelul european. Situația în domeniu trebuie remediată cât de curând, iar capacitățile de utilizare a asistenței UE în acest domeniu trebuie sporite imediat. Este nevoie de a implementa practicile statelor UE în ce privește participarea firmelor de construcții locale și străine în competițiile pentru reabilitarea rețelelor de infrastructură.
- b. Pentru a implementa recomandările UE privind asigurarea securității traficului în Republica Moldova ar fi necesar să fie luată în considerație ideea privind introducerea normelor ecologice de emisie și poluare fonică Euro 3 și 4 în loc de sistemul de import bazat pe vechimea autoturismelor.
- c. Prioritățile din **domeniul feroviar** nu s-au schimbat. Sarcina principală și în continuare constă în eficientizarea funcționării ÎS CFM, iar restructurarea acesteia necesită în primul rând o evaluare în baza căreia să fie demonstrată posibilitatea creșterii profitabilității și eficienței manageriale în cazul separării unităților de bază ale companiei.
- d. Transportul aerian din Republica Moldova rămâne unul din cele mai scumpe în regiune, iar numărul conflictelor cu partenerii îngrijorează. Subiectul creșterii siguranței aparatelor utilizate de transportatori a fost menționat de către UE și urmează a fi un principiu director în aviația civilă din Republica Moldova. În ce privește **liberalizarea pieței serviciilor aeriene**, aceasta a fost stipulată în Strategia de dezvoltare a aviației civile. Însă, ca și în cazul multor alte documente, lipsa termenilor concreți de implementare sau lipsa voinței politice pentru implementarea acesteia nu permite o liberalizare reală a acestei piețe.
- e. Rămâne valabilă recomandarea pentru **dezvoltarea transporturilor**. Conform acesteia, o astfel de dezvoltare necesită resurse financiare substanțiale, iar alocările din bugetul de stat sunt insuficiente. Susținem ideea conform căreia persistă necesitatea de a crea un Fond rutier autonom și transparent.

7.2. Cooperarea în domeniul energiei

- a. Salutăm decizia UE de a permite Moldovei să adere la Comunitatea Energetică Europeană (Energy Community Treaty - ECT). Salutăm derularea negocierilor privind aderarea țării noastre la Tratatul comunității energetice și sperăm că Republica Moldova va depune eforturi pentru a satisface criteriile de aderare conform ECT. Urmează a fi finalizată crearea sistemului automatizat de evidență a fluxurilor de electricitate, să fie

implementate tarife diferențiate la electricitatea livrată în dependență de tipul de linie utilizat (voltaj jos sau înalt) și tratate alte aspecte legate de liberalizarea accesului la piață și sistemul de distribuție a energiei electrice.

- b. Republica Moldova trebuie să fie mai activă în asigurarea securității sale energetice, periclitată la momentul actual de o dependență unilaterală de gazele naturale dintr-o singură țară, Rusia, care după cum am menționat mai sus, și cum recunoaște comunitatea internațională, le utilizează în calitate de pârghii politice asupra Moldovei și altor statele, în mod particular din fosta URSS. Urmează ca Republica Moldova să-și determine clar opțiunile de securitate energetică și, eventual, să susțină eforturile UE în domeniul proiectelor de securizare energetică cum ar fi „Inițiativa de la Bacu”, precum și să se abțină de la transferul gazoductelor sale către Rusia.

7.3. Mediul ambiant

- a. Pentru Republica Moldova subiectul mediului este de o importanță deosebită. Ministerul sănătății atenționează că degradarea mediului ambiant are repercusiuni negative asupra sănătății populației. Problemele poluării aerului sunt reflectate, în particular în mediul urban, printr-o concentrație înaltă a gazelor nocive, inclusiv din cauza utilizării vehiculelor care nu corespund normelor Euro. Ecologia apelor determină probleme serioase pe râul Nistru, legate de poluarea anterioară a acestuia de către întreprinderile de extracție ucrainene și construcțiile contradictorii efectuate de Ucraina pe râu. În acest context credem că ar fi utilă asistența UE în sensul adoptării Acordului revăzut cu Ucraina privind utilizarea și protecția resurselor acvatice ale râului Nistru. De asemenea, considerăm, în context mai general, că este nevoie să fie revizuită Concepția privind politicile de mediu.
- b. În domeniul apei, salutăm faptul că UE susține Republica Moldova în implementarea prevederilor Directivei Cadru privind Apa (EU Water Framework Directive - WFD) și al Managementului Integrat al Resurselor Acvatice (Integrated Water Resources Management).
- c. În vederea preluării și transunerii acquis-ului comunitar de mediu ar fi necesar ca autoritățile Republicii Moldova să elaboreze o lege-cadru în domeniul protecției mediului care ar dezvolta domeniile sectoriale (apa, aer, arii protejate s.a.) și s-ar baza pe probleme particulare (răspunderea pentru mediu). Legea ar trebui să prevadă aspecte, care vor susține elaborarea Planurilor de acțiuni și Programele de măsuri privind implementarea Directivelor de mediu ale UE.
- d. Actualmente în UE se dezvoltă practicile pentru adaptarea activităților sectoriale la schimbările climaterice. În acest context, ar fi important se elaboreze un set de planuri pentru fiecare sector (agricol, turistic, municipal, industrial, etc) pentru adaptarea practicilor respective la schimbările climaterice așteptate în Europa de sud-est. Primele acțiuni în acest sens ar putea fi elaborarea planului de management al inundațiilor, conform prevederilor Directivei UE privind protecția de inundații.
- e. În ce privește aspectele instituționale, vom menționa că fiecare plan de management a bazinului riveran/sau planul de măsuri pentru implementarea prevederilor directivelor de mediu trebuie să fie completat

cu structura instituțională adecvată, care trebuie să fie prezentată în acel plan sau program respectiv.

- f. Programele de mediu sectoriale trebuie să fie reflectate în planurile integrate de management, ceea ce este prevăzut în Directivele de mediu al UE. Elaborarea și implementarea planurilor trebuie să fie organizată în cooperarea cu toate instituțiile și experții interesați, inclusiv din societatea civilă.
- g. Cele mai semnificative investiții trebuie să asigure realizarea sau reabilitarea infrastructurii specifice de mediu: stații de tratare a apei potabile, stații de epurare a apelor uzate, rețele de alimentare cu apă și canalizare, depozite de deșeurile ecologice. Republica Moldova ar trebui să înceapă pregătirile și pentru programele de separare a deșeurilor (la bloc), prin care să fie reduse riscurile poluării (în particular cu produsele de plastic nedegradabile), dar și în vederea unui viitor management al deșeurilor, în particular în cazul în care vor fi implementate proiecte de reciclare sau utilizare termică. În plan practic, local, este necesară construcția urgentă a trei stații de epurare biologică la Soroca, Rezina și Criuleni, dar și reconstrucția celei de la Chișinău.
- h. Așa cum a fost menționat în Raportul precedent al societății civile, considerăm în continuare drept o provocare majoră în sensul transpunerii acquis-ului – inserarea și aplicarea dreptului apelor în celelalte politici publice, în contextul dezvoltării unui demers integrat și multilateral. Abordarea integrată se referă și la celelalte politici publice, precum cele aferente industriei și sănătății, cum ar fi reglementările privind răspunderea pentru produsele chimice (REACH).
- i. Continuăm să credem că și Comisia ar putea asista eforturile Republicii Moldova în procesul transpunerii acquis-ului. De asemenea, ar trebui întreprinse acțiuni pentru identificarea și a altor surse de finanțare, cum ar fi proiectele concrete de asistență tehnică și investiții în baza Acordurilor bilaterale de colaborare în domeniul protecției mediului și gospodăririi apelor cu statele-membre ale UE, dezvoltarea parteneriatelor public-privat, în special în ceea ce privește managementul integrat al deșeurilor.
- j. În același sens, menținem poziția inițială, conform căreia Republica Moldova ar trebui să susțină UE în tentativele acesteia de promovare a politicilor/obiectivelor cu privire la unele probleme ecologice globale, precum încălzirea atmosferei planetei și schimbările climatice, în contextul Procesului Kyoto, și instituționalizarea demersurilor sale (instituție ONU specializată, taxa de carbon, etc).

7.4. Cercetare științifică și inovare

- a. În 2009 se așteaptă creșterea procentajului din PIB la 1% dedicat cercetării științifice și inovării, deși încă nu este clar dacă o astfel de distribuție va fi valabilă, în lumina unui posibil impact al crizei internaționale și asupra Republicii Moldova. După cum sugera raportul societății civile încă în 2007, comunitatea științifică din Republica Moldova va trebui să fie implicată mai activ în cooperarea regională internațională. Comisia susține acest punct de vedere în 2008 și sugerează că o astfel de cooperare va fi utilă pentru o integrare deplină, cu succes al Republicii Moldova în cel de-al Șaptelea Program Cadru de Cercetare și prin care RM este inclusă în

implementarea priorităților regionale ale UE, inclusiv în domeniile ce țin de eficiența energetică, mediu, sănătate și biotehnologii.

- b. La nivel local, în interiorul Republicii Moldova, considerăm că pentru susținerea eforturilor de dezvoltare durabilă în raioane și implementarea prevederilor planurilor locale de dezvoltare social-economică, este nevoie de cercetări științifice aplicative care să fie efectuate numai în baza consultărilor cu Administrațiile Publice Locale.
- c. În același timp, vom aduce în atenție metoda existentă de distribuție exclusivă a banilor pentru cercetare din bugetul public către Academia de științe. Acest fapt reduce din eficiența și randamentul investițiilor în inovație. Credem că este nevoie de criterii mai transparente de finanțare și de evaluare a inovațiilor științifice, promovare competiției pentru fonduri, excluzând finanțarea unor instituții de stat ineficiente și arhaice. Mediul universitar public și privat, centrele independente de cercetare ar trebui să se afle în condiții egale de competiție, astfel fiind încurajați să aplice pentru finanțare asigurată de stat în domeniul cercetării academice și a cercetărilor aplicative. Finanțarea mediului academic universitar ar ridica la rândul său calificarea acestui personal, care are impact direct asupra formării studenților și cadrelor profesionale și de cercetare de viitor.
- d. Instituțiile moldovenești de cercetare ar trebui să devină parteneri de cooperare cu Institutul European al Tehnologiei, cercetătorii moldoveni contribuind și în acest mod pe anumite sectoare de nișă la cercetarea europeană.
- e. Este nevoie de susținut crearea unei rețele IT de dezvoltare academică (vezi mai jos la societatea informațională)

7.5. Societatea informațională

- a. Conceptul de „e-guvernare” încă nu este implementat într-o manieră acceptabilă. Cetățenii ar trebui să se bucure de un acces egal la informație și la servicii printr-un astfel de sistem, eventual chiar și fără prezența fizică pentru perfectarea documentelor în anumite circumstanțe. Este nevoie de preluat cele mai bune practici prezente în Lituania și Estonia, noile state ale UE cu un nivel exemplar de implementare la nivel european a unor astfel de concepte. În acest context, printre priorități ar fi implementarea legii privind registrul alegerilor, implementat în conexiune cu protecția datelor personale.
- b. În ce privește protecția datelor personale ar trebui să fie analizată necesitatea acumulării tuturor informațiilor personale ale cetățenilor într-o singură instituție. O astfel de concentrare ar putea simplifica accesul la datele personale în cazul dorinței utilizării acestor date pentru eventuale acțiuni de presiune, în detrimentul interesului public.
- c. În domeniul operatorilor telefoniei fixe, este necesară privatizarea companiei „Moldtelecom”, ceea ce ar crea posibilități adiționale de dezvoltare a altor operatori în baza unui tratament mai puțin descalficant. Susținem angajamentul față de FMI care stipula selectarea până în septembrie 2008 a unui expert care să evalueze modul de privatizare a întreprinderii. Din păcate nu dispunem de alte date la acest subiect.

- d. Până atunci, Moldetelecom ar putea fi divizat în două companii, astfel încât una să gestioneze liniile inter-urbane magistrale, iar alta să gestioneze liniile telefonice în centrele urbane și alte localități. Liniile magistrale ar avea, astfel, stimulente să conecteze mai mulți operatori care la momentul de față se află într-o situație inferioară în raport cu serviciul de operator al ”Moldtelecom-ului”. Liberalizarea pieței trebuie să fie făcută pentru a îmbunătăți mediul de concurență și a exclude monopolul ”Moltelecom-ului”, care subminează inițiativa privată în domeniul telecomunicațiilor.
- e. Este nevoie de susținut crearea unei rețele electronice de dezvoltare dedicată în mod preferențial cercetătorilor și studenților, ceea ce ar asista evoluțiile pozitive în domeniul cercetării și inovării, menționate mai sus, inclusiv prin conectarea la alte rețele academice, de cercetare și educație din UE cum sunt CEEet, TERENA, RARE, EARN, etc.

7.6. Sectorul audiovizual

Subiectele legate de funcționarea audiovizualului au fost tratate mai sus, la paragraful 2.3.1. subpunctul (b), în cadrul căruia a fost menționat oportunitatea ajustării legislației ce ține de selecția Consiliului Coordonator al Audiovizualului și conducerii Companiei „Teleradio-Moldova”, astfel încât să fie asigurată independența ambelor instituții, iar majoritatea membrilor ambelor instituții să fie realmente neafiliați, din societatea civilă și cadrul profesoral din domeniu, cu o participare minimă (total 1-2) a reprezentanților partidelor politice sau structurilor guvernamentale. În acest context solicităm implementarea recomandărilor organizației neguvernamentale internaționale ARTICLE 19 oferite în cadrul comentariilor din iulie 2007 pe marginea Codului Audiovizual al Republicii Moldova și a recomandărilor expertului OSCE, efectuate pe marginea Analizei Regulamentului Consiliului de Observatori al Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova.” În același context, credem că este important să fie asigurată independența și transparența reală a acordării frecvențelor, ceea ce nu a fost cazul de la adoptarea Codului și funcționării CCA până acum pe motive de dependență politică a unor membri ai CCA. Toate acțiunile necesare pentru îndeplinirea acestor recomandări ar urma să fie discutate și coordonate cu societatea civilă în cel mai scurt timp, în prezența reprezentanților Delegației CE, OSCE, altor instituții interesate. Prevederile sau acțiunile asupra cărora s-a convenit în cadrul acestor întrevederi urmează să facă parte dintr-un Plan de acțiuni al Parlamentului Republicii Moldova, iar implementarea sau lipsa de implementare a acestora să facă parte din procedura de evaluare a progreselor RM pe calea integrării europene.

8. CONTACTELE UMANE, EDUCAȚIA ȘI SĂNĂTATEA

8.1. Învățământul superior

- a. La 24 mai 2004 a fost adoptată Strategia învățământului superior din Moldova în contextul Procesului de la Bologna, care nu a fost implementată pe deplin, deși a fost urmare a unei decizii politice. Au fost preferate, în 2005, două cicluri de educație față de cele trei propuse în Strategia guvernamentală și astfel au fost respectate principiile minime, nu și maxime, ale aderării la Proces. Este nevoie ca reformele în domeniu să continue și să fie aduse ajustări acestui proces. Astfel, considerăm necesar

să fie adoptată o Concepție de Modernizare a Învățământului Superior, care să fie coordonată cu societatea civilă și experții europeni în domeniu.

- b. Considerăm că problema calității învățământului superior, precum și a învățământului general și profesional devine din ce în ce mai acută. Deși finanțarea învățământului se efectuează în volum de circa 8% din PIB, aceasta este insuficient pentru o schimbare radicală fără de care va fi imposibilă asigurarea unei creșteri economice durabile.
- c. În același timp, considerăm inadecvată limitarea prin directive administrative a numărului studenților care pot studia în instituțiile de învățământ superior, pe motiv de lipsă de forță de muncă. O asemenea atitudine nu corespunde normelor democratice și este nevoie ca să fie eliminată imediat.
- d. Susținem opinia Comisiei în ce privește deficiențele reformei învățământului mediu profesional (vocational education and training) și necesitatea unor pași adiționali în această direcție, eventual cu susținerea UE.

8.2. Cultură

Am dori să vedem o reprezentare culturală mai mare din partea statelor europene în Republica Moldova și în diverse domenii – muzică, inclusiv muzică pop, arte plastice, teatru. Susținerea UE și în particular a statelor sale membre în acest sens ar fi de real folos și ar avea un impact pozitiv asupra percepției UE în Republica Moldova.

8.3. Cooperarea cu societatea civilă

- a. Domeniul cooperării cu societatea civilă este unul dintre subiectele cele mai dificile în acest raport, în primul rând din cauza insuficienței unor contacte calitative și de durată între Guvern și Parlament pe de o parte și societatea civilă de alta. Salutăm, pe de o parte crearea Consiliului Național de Participare și sperăm că Guvernul va demonstra o cooperare adevărată cu societatea civilă. Sperăm că acesta nu va deveni un for închis, sau formal. Pe de altă parte, deși constatăm crearea Consiliului, adoptarea documentelor de constituire a acestuia este în continuare târâgănată și rezultatul celor două ședințe rămâne, practic, nevalabil. Până acum oficialitățile au preferat să includă în astfel de procese anumiți actori din organizații și asociații neguvernamentale din Republica Moldova, în particular în baza atitudinii pozitive a acestora și a lipsei de critică față de guvernare sau a unei critici moderate, împărțindu-le în „comode” și „incomode”, sau „constructive” și „neconstructive”. Or, fără o asemenea critică nu vor fi recunoscute deficiențele existente și nu va putea fi înregistrat progres, în particular în domeniul integrării europene. Am dori ca asemenea practici să fie evitate și cooperarea oricărui Guvern cu societatea civilă, în cadrul Consiliului și în particular în afara acestuia, să fie una veritabilă, iar mecanismele de cooperare, ori reuniunile ad-hoc, să existe și să funcționeze indiferent de agenda electorală sau relația cu actorii externi. O practică contrară acestor aspirații ar trebui să fie descurajată, inclusiv în dialogul UE cu autoritățile.
- b. Pentru a asigura o reprezentare adecvată a societății civile în procesul de integrare europeană, dar și în simpla cooperare pe domeniile de interes

comun este nevoie ca oficialitățile Republicii Moldova să încurajeze organizarea întrevederilor nu doar în baza unei selecții prealabile a ONG-urilor „comode”, dar eventual întrevederi în format deschis, fără blocarea accesului organizațiilor interesate.

- c. De asemenea, constatăm că o serie de decizii importante în domeniul integrării europene au fost luate fără consultarea societății civile. Un astfel de comportament selectiv trebuie descurajat de societatea civilă, dar inclusiv și de către UE.
- d. Pe de altă parte problemele existente în cooperarea cu societatea civilă sunt și problemele cu care se confruntă întreaga societate din Republica Moldova. Așa cum am sugerat în cadrul Paragrafului ce ține de Democrația și statul de drept (para 2.2.1 Asigurarea unui climat politic democratic și în domeniul alegerilor), precum și cu alte ocazii în acest document **propunem Uniunii Europene instituirea unui cadru de consultări permanente și regulate dintre instituțiile UE și societatea civilă din Republica Moldova.**

8.4. Cooperarea transfrontalieră

După cum am menționat mai sus, la subiectul cooperării regionale, Republica Moldova, deși este activă în cadrul organizațiilor regionale din zona Balcanilor, relațiile europene de bună vecinătate cu Ucraina și România au nevoie de îmbunătățire substanțială. La acel capitol am menționat și pașii pe care-i considerăm important să fie implementați. Salutăm anunțul Comisiei conform căruia vor fi elaborate programe de cooperare transfrontalieră care să includă Republica Moldova care să fie implementate cu vecinii, și inclusiv în zona Mării Negre, și sperăm că aceste proiecte vor da un imbold unei cooperări fructuoase în conformitate cu regulile europene.

8.5. Reforma sectorului de sănătate

În ce privește reformele în sectorul de sănătate, sperăm că adoptarea unor seturi de documente strategice va fi urmată și de implementarea lor. Trebuie să recunoaștem că o asemenea implementare în sectorul de sănătate va fi dificilă fără un sprijin din partea UE.

8.6. Consolidarea capacităților administrative

Unul din subiectele care nu au fost tratate direct în raportul Comisiei, dar care este considerat important de către semnatarii acestui raport, este legat de consolidarea capacităților administrative și reformele administrației publice centrale (APC) și locale (APL).

- a. Recent a fost instituită unitatea pentru reforma administrației publice în cadrul Guvernului Republicii Moldova. În cadrul etapei întâi a evaluării eficienței guvernamentale s-a recunoscut că atribuirea unor funcții administrației publice centrale a avut, într-o anumită măsură, un caracter arbitrar, eficiența lor este scăzută, se denotă o lipsă de personal calificat, în particular în domeniul planificării, este necesară delimitarea funcțiilor politice de funcțiile administrative, etc.
- b. Reprezentanții societății civile au menționat în raportul lor din 2007 că există o necesitate stridentă de implementare a unei reforme în domeniu. Din păcate se pare că reforma APC, care prevede instituirea unor direcții de planificare în fiecare minister, nu este susținută financiar.
- c. Astfel, în contextul raportului din 2007, a fost menționat că, de exemplu, ineficiența instituțiilor de asigurare a ordinii publice și a securității statului (MAI, CCCEC, SIS, Procuratură) este relevată de rezultatele modeste ale activității în comparație cu investițiile făcute din banii publici. Este necesar să fie consolidată relația dintre **eficiența instituțiilor publice și cheltuielile contribuabililor** pentru formarea bugetului, la momentul actual existând percepția în mediul funcționarilor că banii publici nu ar avea nici o origine și sunt la dispoziția și bunul plac al acestora.
- d. În contextul recomandărilor societății civile și, în final, a constatărilor Guvernului, considerăm oportun să amintim că **depolitizarea serviciului public** reprezintă o prioritate în administrația publică centrală și locală. Ar fi necesară asigurarea angajării în serviciu strict prin intermediul concursurilor deschise, anunțate din timp, de către comisii specializate, cu nu mai puțin de 5 membri, printre care să fie prezenți și specialiști terți, eventual din societatea civilă, cu plasarea rezultatelor pe paginile web ale instituțiilor. De asemenea, ar trebui să existe o transparență deplină în ce privește afilierea de partid în cazul înalților funcționari. Tendințele în acest domeniu sunt alarmante: demiterea pe motive politice, promovarea pe alte motive decât cele de merit, cumetrim, loialitate politică.
- e. Este necesară să fie asigurate transparența și respectarea **principiilor meritocrației** în selectarea funcționarilor ministerelor și departamentelor, excluzând traficul de influență în desemnări și promovări.
- f. Nu în ultimul rând este nevoie de **reforme în domeniul APL** și instituirea unor reguli care să nu permită discriminarea unităților administrativ-teritoriale pe bază de apartenență politică, alta decât față de partidul actual de guvernământ. A venit timpul pentru ca Republica Moldova să înceapă **trecerea la o optimizare a structurii administrativ-teritoriale pe regiuni, care să corespundă criteriilor europene.**